

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Grete Vahter

VÄIKERIIGI VIISID MÕJUTADA EUROOPA LIIDU VÄLISPOLIITIKAT: EESTI
TEGEVUS UKRAINA-VASTASE SÕJA SEISUKOHTADE KUJUNDAMISEL

Magistritöö

Juhendaja: Maili Vilson, MA

Tartu 2023

AUTORSUSE DEKLARATSIOON

Kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 19 674

Grete Vahter, 15.05.2023

ANNOTATSIOON

Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse on esitanud väljakutse Euroopa Liidu välispoliitika kujundamisele. Levinud on arusaam, et suured liikmesriigid avaldavad Euroopa Liidu välispoliitikale palju rohkem mõju kui väiksemad, kuid tegelikult on ka väikeriikidel oma välispoliitiliste eesmärkide eest seismisel mitmeid võimalusi. Magistritöö eesmärk on näidata Eesti juhtumi näitel, mil viisil saab väikeriik kujundada Euroopa Liidu välispoliitikat ja seeläbi seista oma välispoliitiliste huvide eest. Konkreetsemalt käsitleb uurimistöo seda, millised on olnud Eesti peamised seisukohad Euroopa Liidu välisasjade nõukogus ühise välis- ja julgeolekupoliitika Venemaa-suunaliste otsuste kujundamisel ning milliste võtete abil on Eesti nende seisukohtade eest seisnud alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022.

Eesti peamised seisukohad Euroopa Liidu välisasjade nõukogus seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas olid järgmised: täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine, Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmine, Euroopa Liidu ja Venemaa suhete ümber sõnastamine ning Ukraina igakülgne toetamine. Eesti on nende seisukohtade kaitsmisel toetunud eelkõige veenvate argumentide kasutamisele, loonud konkreetsete Venemaa-suunaliste meetmete välja töötamisel liikmesriikide vahelisi koalitsioone ning kasutanud osaliselt enda mainet Venemaa-alase ekspertiisi valdajana. Uurimistööst selgub ka, et Eesti jaoks on erinevatel Euroopa Liidu otsustustasanditel ühel häälel rääkimine oluline eeldus oma välispoliitiliste seisukohtade eest seismisel ning ühtlasi kasutatakse võimalust oma huvide kaitseks ka aktiivselt avalikku arvamust kujundada.

ABSTRACT

Russia's full-scale invasion of Ukraine has challenged the European Union's foreign policy. There is a widespread perception that large member states exert much more influence on the foreign policy of the European Union than smaller ones, but in fact small countries also have several opportunities to stand up for their foreign policy goals. The aim of the master's thesis is to show, using the example of Estonia, how a small country can shape the foreign policy of the European Union and thereby stand up for its foreign policy interests. More specifically, the research paper deals with what have been the main positions of Estonia in the Foreign Affairs Council configuration of the European Union in shaping the decisions of the Common Foreign and Security Policy towards Russia, and with what techniques Estonia has stood up for these positions since Russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022.

Estonia's main positions in the Foreign Affairs Council configuration of the European Union regarding Russia's aggression in Ukraine were as follows: establishing additional sanctions and countermeasures, holding Russia accountable for war crimes, reformulating relations between the European Union and Russia, and comprehensively supporting Ukraine. In defending these positions, Estonia has primarily relied on the use of persuasive arguments, created coalitions between member states in the development of specific measures aimed at Russia, and partly used its own reputation as a possessor of Russia-related expertise. The research also reveals that for Estonia, speaking with one voice at different decision-making levels of the European Union is an important prerequisite for standing up for its foreign policy positions, and it also uses the opportunity to actively shape public opinion to protect its interests.

SISUKORD

LÜHENDITE LOETELU	7
SISSEJUHATUS.....	8
1. VÄIKERIIGID JA EUROOPA LIIDU VÄLISPOLIITIKA KUJUNDAMINE	12
1.1. Euroopa Liidu välispoliitika olemus ja selle kujundamine.....	12
1.2. Välispoliitika euroopastumine	15
1.3. Väikeriigi võimalikud viisid mõjutada Euroopa Liidu välispoliitikat.....	22
1.4. Eesti välispoliitika ja roll Euroopa Liidus	29
2. EMPIIRILISE UURINGU LÄHTEKOHT, ANDMED JA METOODIKA.....	32
2.1. Uurimistöö disain	32
2.2. Andmed ja uurimismeetod.....	35
3. EESTI TEGEVUS EUROOPA LIIDU VENEMAA-SUUNALISTE SEISUKOHTADE KUJUNDAMISEL	41
3.1. Eesti peamised seisukohad Euroopa Liidu välisasjade nõukogu istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas	41
3.2. Eesti võtted Euroopa Liidu välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel.....	49
3.2.1. Veenvate argumentide kasutamine.....	51
3.2.2. Koalitsioonide ehitamine.....	53
3.2.3. Eeskuju näitamine ja maine.....	55
3.2.4. Võimekuse ja suutlikkuse arendamine	56
3.2.5. Koostöö erinevatel tasanditel ja meedia roll	57
3.3. Järeldused ja ettepanekud	59
KOKKUVÕTE.....	64
KASUTATUD KIRJANDUS	67
LISAD	77
Lisa 1. Intervjuu küsimused	77

Lisa 2. Informeerimise leht	78
Lisa 3. Intervjueeritava nõusoleku vorm.....	79
LIHTLITSENTS	80

LÜHENDITE LOETELU

COREPER	Euroopa Liidu alaliste esindajate komitee
EL	Euroopa Liit
NATO	Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon
PSC	Poliitika- ja julgeolekukomitee
VV	Vabariigi Valitsus
ÜJKP	Ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika
ÜRO	Ühinenud Rahvaste Organisatsioon
ÜVJP	Ühine välis- ja julgeolekupoliitika

SISSEJUHATUS

Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse 24. veebruaril 2022 on tähelepanuväärseim käimasolev konflikt Euroopa Liidu (EL-i) välispiiri taga. Venemaa sõjaline tegevus on raskelt rikkunud rahvusvahelist õigust ning sellest tulenevalt on see oht EL-i alusväärtustele nagu vabadus, demokraatia, võrdõiguslikkus ja õigusriigi põhimõte. EL-i liikmesriikide omavaheline koostöö on ajaloo vältel arenenud peamiselt majanduslikust koostööst märkimisväärse poliitilise ja välispoliitilise dimensiooniga ühenduseks. Sellest tulenevalt on Venemaa agressiooni algusest Ukrainas EL-ile laskunud märkimisväärne surve kehtestada ennast rahvusvahelise välispoliitilise suurjõuna.

EL-i suhteid kolmandate riikidega kujundab suuresti ühine välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP), mille eesmärk on konfliktide lahendamine ning rahvusvahelise üksteisemõistmise edendamine (Euroopa Komisjon). See põhineb eelkõige diplomaatial ja rahvusvahelistest kokkulepetest kinnipidamisel. ÜVJP-d kujundavad EL-i liikmesriigid ning väikeste eranditega on otsuste puhul vaja kõikide liikmesriikide nõusolekut (Välisministeerium 2022). EL-i liikmesriigid üritavad kasutada liitu oma rahvusvahelise mõju mitmekordistajana, edendades oma riigi välispoliitika prioriteete ühise välispoliitika abil, millel on kordades suurem kaal kui ühelgi liikmesriigil eraldi tegutsedes. Teisisõnu püüavad liikmesriigid oma prioriteete EL-i tasandile üles laadida (Moravcsik 1993; Börzel 2002; Raik *et al* 2019). Venemaa täiemahuline sõda Ukrainas on taas proovile pannud ühtse välispoliitika kujundamise ühehäälsuse ja liikmesriikide erihuvide kontekstis.

Eesti jaoks on olnud väljakutse mõjutada EL-i Venemaa-poliitika strateegilise nägemuse uuendamist olukorras, kus liikmesriikide toetus alates 2014. aastast (Krimmi poolsaare annekteerimisest Venemaa poolt) kujundatud poliitikale on olnud ebakindel ja Eesti positsioonid on enne Venemaa täiemahulise sissetungi algust Ukrainasse erinenud liikmesriikide hulgas enim domineerivatest vaadetest (Raik *et al* 2019). Muutunud julgeolekukeskkonna tõttu on Eesti välispoliitiline huvi suurenenud ÜVJP Venemaa-poliitika kujundamisel ning Eesti jaoks on olnud oluline rääkida aktiivselt kaasa, jagades oma kogemusi ja praktikaid (*ibid*). Eesti on oma Venemaa-suunalises välispoliitikas olnud ettevaatlik ning Eesti välispoliitika arengukavas 2030 on selgelt öeldud, et Euroopa julgeolekut mõjutab Venemaa välispoliitika kasvav agressiivsus, sõjalise jõuga ähvardamine ja selle kasutamine,

mõjutustegevus ning teiste riikide siseasjadesse sekkumine oma eesmärkide saavutamiseks (Välisministeerium 2020). Prioriteetsed teemad, milles Eesti aktiivsust on märganud ka teised liikmesriigid, on just EL-i Venemaa- ja idapartnerluspoliitika (Kuus 2011, 279; Raik *et al* 2019).

EL-i välispoliitika raamistik on põhjalikult muutnud väikeriikide välispoliitika olemust, võimaldades neil öelda sõna sekka rahvusvahelistes küsimustes, milles neil muidu sõnaõigust poleks olnud ning ÜVJP on muutunud väiksemate riikide välispoliitiliste huvide keskseks foorumiks (Larsen 2005). Tüüpiline eelarvamus on see, et suured liikmesriigid avaldavad palju rohkem mõju välispoliitiliste otsuste vastu võtmisel kui väikesed (Moravcsik 1998). Väikeriike käsitlevad uuringud näitavad, et nad siiski saavad EL-i edukalt mõjutada, kasutades erinevaid immateriaalseid vahendeid (Wiwel 2005; Björkdahl 2008), kuid need uuringud keskenduvad „vanadele” väikestele liikmesriikidele ning „uusi” väikeliikmeid, kellel on EL-is palju vähem ressursse, ei ole piisavalt uuritud (Pastore 2013).

Magistritöö eesmärk on näidata Eesti juhtumi näitel, mil viisil saab väikeriik kujundada EL-i välispoliitikat ja seeläbi seista oma välispoliitiliste huvide eest. Konkreetsemalt käsitleb uurimistöe seda, milliste võtete abil on Eesti seisnud oma välispoliitiliste huvide eest EL-i välisasjade nõukogus ÜVJP Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022.

Magistritöö uurimisküsimusteks on:

1. Millised olid Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse?
2. Milliste võtete abil on Eesti püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL-i ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse?

Väikeriigi jaoks on julgeoleku tagamine üks peamisi välispoliitilisi eesmärke ja selles mängivad olulist rolli liitlased. Eesti näeb praegust Venemaad suurima reaalse julgeolekuohuna ja ka Eesti poliitikud on oma sõnavõttudes rõhutanud tugeva EL-i välispoliitika tähtsust. Seda arvestades on töö seadnud järgmised ootused:

1. EL on Eesti jaoks oluline platvorm Venemaa-suunaliste välispoliitiliste huvide kaitsmisel;
2. Eesti on välisasjade nõukogus tõstatanud hulga erinevaid teemasid selleks, et kujundada EL-i Venemaa-suunalist välispoliitikat;
3. Eesti on välisasjade nõukogus kasutanud kõiki akadeemilises kirjanduses kirjeldatud viise oma riiklike huvide kaitseks.

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatakse magistritöös kvalitatiivset uurimismeetodit üksikjuhtumi näitel ehk Eesti osalemist EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-poliitika kujundamisel ühe aasta jooksul alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022. Uuringu andmetena kasutatakse esmalt ametlikke dokumente ning viiakse läbi dokumendianalüüs. Dokumentidena kasutatakse avalikke Eesti seisukohti EL-i välisasjade nõukogu (välisministrite) istungitel eesmärgiga teha selgeks peamised Eesti seisukohad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Lisaks kasutatakse dokumendianalüüsis andmetena EL-i välisasjade nõukogu (välisministrite) istungite peamiste tulemuste pressiteateid seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Dokumente analüüsitakse eesmärgiga leida Eesti peamiste seisukohtade kajastatus EL-i välisasjade nõukogu istungite peamistes tulemustes ning selgitada välja, millised on olnud Eesti jaoks prioriteetsemad valdkonnad.

Seejärel viiakse läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Uurimistöös intervjuueeritakse eksperte, kes osalevad Eesti esindajatena EL-i Venemaa-suunaliste poliitiliste seisukohtade ettevalmistamises ja EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP töögruppide läbirääkimistel. Intervjuude eesmärk on selgitada välja, milliseid võtteid kasutades on Eesti mõjutanud EL-i ÜVJP Venemaa-suunalise poliitika kujundamist alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse. Seejärel viiakse läbi kvalitatiivne sisuanalüüs. Saadud tulemusi võrreldakse olemasolevate käsitlustega ning arutletakse, mida annab uurimistöo juurde mõistmaks väikeriikide rolli EL-i välispoliitika kujundamisel. Seejärel tehakse ettepanekuid edasisteks uurimusteks.

Uurimistöo koosneb kolmest osast. Esimene osa tutvustab töö teoreetilist raamistikku. Kõigepealt antakse ülevaade EL-i välispoliitika olemusest ja selle kujundamisest, seejärel tutvustatakse euroopastumise integratsiooniteooriat ning tuuakse välja, kuidas erineb välispoliitika euroopastumine teiste poliitikavaldkondade euroopastumisest. Järgmiseks antakse täpsem ülevaade riikliku projektsiooni koolkonnast ning poliitikate üleslaadimisest.

Viimaks tutvustatakse väikeriikide võimalikke võtteid EL-i välispoliitika kujundamisel. Töö teine osa selgitab magistritöö uuringu lähtekohti. Esmalt tutvustatakse uurimistöö disaini ning seejärel tutvustatakse uurimismeetodeid ja töö andmestikku. Uurimistöö kolmas, empiiriline osa, keskendub analüüsis saadud tulemustele ja tutvustatakse uurimistöö järeltusi.

1. VÄIKERIIGID JA EUROOPA LIIDU VÄLISPOLIITIKA KUJUNDAMINE

Selles peatükis antakse ülevaade väikeriikide rollist EL-i välispoliitika kujundamisel. Esimeses alapeatükis tuuakse välja EL-i välispoliitika olemus ja ÜVJP ülesehitus. Teises alapeatükis antakse ülevaade välispoliitika euroopastumise integratsiooniteooriast ning tuuakse välja riikide võimalikud poliitikate üleslaadimise viisid EL-i tasandile. Kolmandas alapeatükis antakse ülevaade väikeriigi võimalikest võtetest mõjutada EL-i välispoliitikat. Viimases alapeatükis tuuakse välja Eesti välispoliitika senised prioriteedid ja Eesti roll EL-i välispoliitika kujundamisel.

1.1. Euroopa Liidu välispoliitika olemus ja selle kujundamine

Viimaste aastakümnete jooksul on EL kujunenud ülemaailmseks tegutsejaks, kellel on laialdaselt tunnustatud potentsiaal olla suurjõud globaalsete sündmuste kujundamisel (Bretherton ja Vogler 2005; Orbie 2008). EL-i liikmesriikide omavaheline koostöö on arenenud peamiselt majanduslikust koostööst märkimisväärse poliitilise ja välispoliitilise dimensiooniga ühenduseks (Keukeleire ja Delreux 2014: 35). EL-i välispoliitika on mitmetahuline, hõlmates ÜVJP-d, ühist julgeoleku- ja kaitsepoliitikat (ÜJKP), välissuhtlust (ingl *external relations*) ja sisepoliitiliste valdkondade EL-i välist mõõdet. Lisaks on EL-i välispoliitika mitmetasandiline ehk poliitikaid kujundatakse riiklikul, Euroopa ja rahvusvahelisel tasandil, ühendades valitsustevahelise ja nn ühenduse ehk rahvusülese otsuste tegemise integratsioonimeetodid (*ibid*). Ühenduse meetod tõstab EL-i otsustusprotsessides esile riigiüleste otsustusorganite rolli nagu Euroopa Komisjon, Euroopa Parlament ja EL-i Nõukogu (De Baere 2008). Rahvusvahelistes suhetes käsitleb valitsustevaheline meetod riike (ja eelkõige riikide valitsusi) integratsiooniprotsessi peamise osalejatena (Moga 2009).

EL-is vastutab välispoliitika kujundamise eest üks kümnest EL-i nõukogust ehk välisasjade nõukogu. Tegevus välisasjade nõukogus hõlmab endas välis-, kaitse- ja julgeolekupoliitikat, väliskaubandust, arengukoostööd ja humanitaarabi. Välisasjade nõukogu koosneb kõigi EL-i liikmesriikide välisministritest. Sõltuvalt päevakorrast tulevad nõukogus kokku ka kaitse-, arengukoostöö- ja kaubandusministrid. Välisasjade nõukogu istungeid juhatab liidu välisasjade

ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja, kelle tegevust toetab Euroopa välisteenistus. (Euroopa Liidu Nõukogu 2023)

EL-i suhteid kolmandate riikidega kujundab ÜVJP, mille eesmärk on konfliktide lahendamine, rahvusvahelise üksteisemõistmise ja julgeoleku edendamine Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikirja põhimõtete järgi (Euroopa Komisjon). ÜVJP üldised suunised seab Euroopa Ülemkogu, kuid välisasjade nõukogu töötab poliitika täpsemalt välja ning viib seda ellu (Euroopa Liidu Nõukogu 2023). ÜVJP oli 1993. aasta Maastrichti lepingu üks suuremaid läbimurdeid ning see loodi eesmärgiga hallata institutsioonide ja liikmesriikide ning Euroopa Komisjoni vahelisi suhteid välispoliitika valdkonnas (Keukeleire ja Delreaux 2014: 46). Liikmesriikide ajendid ÜVJP loomisel olid tihedalt seotud eelnenud geostrateegiliste muutustega ja kommunistlike režiimide langemisega 1991. aastal, Saksamaa taasühendamisega 1990. aastal, sõjalise konfliktiga Pärsia lahe piirkonnas ja Jugoslaavia kriisiga 1991. aastal (*ibid*). 1999. aasta Amsterdami lepinguga loodi ÜVJP kõrge esindaja ametikoht, mida hakkas täitma EL-i nõukogu peasekretär, et parandada EL-i välispoliitika tulemuslikkust ja nähtavust (Välisministeerium 2022). 2009. aastal jõustunud Lissaboni leping tõi ÜVJP-sse kaks suurt muudatust eesmärgiga tugevdada EL-i välis- ja julgeolekupoliitika teostamist veelgi ning muuta poliitikat järjepidevamaks. Esiteks liideti ÜVJP kõrge esindaja ametikoht Euroopa Komisjoni välisasjade voliniku kohaga, tõstes positsiooni ühtlasi Komisjoni asepresidendi staatusesse ning loodi EL-i diplomaatilise teenistusena toimiv Euroopa välisteenistus, mille ülesandeks on kõrge esindaja tegevuse toetamine (*ibid*).

Kuigi ÜVJP eksisteerib kõrvuti EL-i liikmesriikide välispoliitikatega, kehtestab EL-i leping ÜVJP raames mitu otsustusmenetlust ning kogu otsustusõigus on koondunud Euroopa Ülemkogule, Nõukogule ning EL-i välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale (EL-i leping, art. 26, 27 ja 31). EL-i leping sätestab muu hulgas ka selle, et Euroopa Ülemkogu määrab ühehäälselt kindlaks ÜVJP üldsuunised ning otsused strateegiliste huvide ja suundade kohta ning EL-i Nõukogu loob üldsuuniste põhjalt raamistiku ja teeb selle määratlemiseks ning rakendamiseks vajalikke otsuseid. EL-i lepingus on sätestatud, et ÜVJP-d viivad ellu EL-i kõrge esindaja ja liikmesriigid, kasutades selleks riiklikke ja EL-i vahendeid.

ÜVJP otsused ja tegevused valmistatakse ette EL-i nõukogu töögruppides, kust need liiguvad läbi poliitika- ja julgeolekukomitee (PSC) edasi alaliste esindajate komiteesse (COREPER-i) ning sealt edasi kord kuus toimuvasse välisasjade nõukogusse (Välisministeerium 2022).

Vastutus EL-i välis- ja julgeolekupoliitiliste otsuste tegemise eest lasub just EL-i välisasjade nõukogus kohtuvaltel välisministritel (Buananno ja Nugent 2013: 280). ÜVJP-d kujundavad EL-i liikmesriigid ning väikeste eranditega on otsuste puhul vaja kõikide liikmesriikide nõusolekut (*ibid*: 101). ÜVJP poliitilisteks vahenditeks on nõukogu otsused ja järeldused, liidu või kõrge esindaja avaldused, demaršid ning riikidega peetavad poliitilised dialoogid (Välisministeerium 2022). Teravate küsimuste või oluliste piirkondadega tegelemiseks on nimetatud EL-i eriesindajad (*ibid*).

Ajalugu on näidanud, et ÜVJP olemus ja otsuste tegemine on olnud keeruline ning liikmesriigid võivad blokeerida mis tahes otsuse (Keukeleire ja Delreaux 2014, 103). Näiteks püüdis EL 2020. aasta sügisel kehtestada sanktsioone Valgevene kõrgete ametnike vastu reaktsioonina võltsitud valimistele, mille tulemusel kinnitati Aljaksandr Lukašenka kuuendaks ametiajaks presidendiks, ning rahumeelsete meeleavaldajate vastu kasutatud räigele vägivallale. Küpros vetostas Valgevene-vastased sanktsioonid, nõudes, et EL kehtestaks tugevamad sanktsioonid Türgi vastu, kes oli alustanud nafta ning gaasi uurimis- ja puurimistöodega vaidlusalustes Küprose rannikuvetes (Deutsche Welle 2020; Ehin *et al* 2022: 19). Tartu Ülikooli akadeemikud on välja toonud, et EL-i ÜVJP otsustusprotsesside kiirus on rahvusvahelistele kriisidele reageerimisel ääretult oluline ja tagab selle võimekuse ning efektiivsuse (Ehin *et al* 2022: 20). Samuti võimaldab ÜVJP otsustusprotsess mõjukatel kolmandatel riikidel, kellel on teatud liikmesriikidega tihedad majanduslikud ja poliitilised sidemed, õõnestada EL-i välispoliitika toimimist seeläbi, et nad mõjutavad liikmesriike vetostama või nõrgestama ÜVJP ettepanekuid (Novaky 2011: 14; Ehin *et al* 2022: 20).

Keukeleire ja Delreux (2014: 121) on rõhutanud, et EL-i üks huvitavamaid omadusi on 27 liikmesriigi võimekuste tohutu mitmekesisus, eriti militaarse võimu osas. Nad on välja toonud, et riigid, kellel on tugev sõjaline võimekus, vetoõigus ÜRO Julgeolekunõukogus ja kes panustavad suure osakaaluga maailma majandusse, käituvad rahvusvahelistes suhetes teistmoodi ja reageerivad rahvusvahelistele kriisidele teisiti kui (väiksemad) liikmesriigid, kes ei saa sellistele võimukomponentidele loota. EL-i välispoliitikas tekitab see erinevaid poliitilisi huve, eesmärke ja ambitsioone ning erinevaid võimalikke sekkumisviise. EL-i välispoliitika raamistik on põhjalikult muutnud väikeriikide välispoliitika olemust, võimaldades neil öelda sõna sekka rahvusvahelistes küsimustes, milles neil muidu sõnaõigust poleks olnud ning ÜVJP on muutunud väiksemate riikide välispoliitiliste huvide keskseks foorumiks (Larsen 2005). Sellest tuleb lähemalt juttu järgmistes alapeatükkides.

1.2. Välispoliitika euroopastumine

Selles alapeatükis antakse üksikasjalik ülevaade euroopastumise integratsiooniteooriast ning euroopastumist uurivate teadlaste seisukohtadest. Seejärel tuuakse välja, millisel moel erineb välispoliitika euroopastumine teiste poliitikavaldkondade euroopastumisest ning viimaks tutvustatakse poliitikate üleslaadimise koolkonna teooriat.

EL-i uuringud on aastakümneid olnud enamasti seotud Euroopa integratsiooni ja protsesside selgitamisega ning arutelud neofunktsionaalse, valitsustevahelise ja mitmetasandilise valitsemise teooriate vahel on keskendunud küsimusele, kuidas kontseptualiseerida tekkivat Euroopa-poliitikat (Börzel ja Risse 2003). Euroopastamise mõistet kasutatakse mitmesuguste nähtuste ja muutumisprotsesside kirjeldamiseks, kuid selle ühist definitsiooni pole tekkinud (Börzel 1999: 574; Bulmer and Burch 2001: 75; Olsen 2002: 921; Wong 2011; Wong ja Hill 2011; Keukeleire ja Delreaux 2014: 129; Wong 2017).

Esimese tunnustatud euroopastumise definitsiooni esitas Ladrech 1994. aastal, sõnades, et euroopastumine on defineeritud kui järkjärguline protsess, mis suunab poliitika suunda ja kuju sel määral, et Euroopa Ühenduse (nüüd EL-i) poliitiline ja majanduslik dünaamika saavad osaks riikliku poliitika organisatsioonilisest loogikast ja poliitika kujundamisest (Ladrech 1994: 69; Bulmer ja Lequesne 2013). Politoloogias on euroopastumisele viidatud üldiselt kui „euroopalikumaks muutumisele“ (Tovias 2007). Euroopastumisel võib olla ratsionaalne või sotsiaalne dimensioon, millest esimene rõhutab huve ja formaalseid institutsioone ning teine osutab normide, reeglite ja uskumuste tähtsusele (Börzel 2005). Mitmed euroopastumist uurivad akadeemikud on väitnud, et just püsiv EL-i liikmelisus toob kaasa riikide poliitikate kujundamise ühilduvuse (Hanf ja Soetendorp 1998; Cole ja Drake 2000; Wong 2017).

Palju tsiteeritud Olsen (2002: 923-4) on väitnud, et euroopastumisel on viis erinevat tunnust:

1. Välispiiride muutus, mis hõlmab valitsemissüsteemi territoriaalset ulatust ja seda, mil määral Euroopast kui kontinendist saab ühtne poliitiline ruum;
2. Institutsioonide arenemine Euroopa tasandil. Formaal-juriidilised valitsemisinstitutsioonid, normatiivne kord, kõikehõlmavad põhiprintsiibid, struktuurid ja tavad hõlbustavad ning piiravad siduvate otsuste vastuvõtmist, jõustamist ning korra rikkumisel kehtestatud sanktsioonide täitmist;

3. Keskne sekkumine riiklikesse valitsemissüsteemidesse, mis tähendab riiklike ja piirkondlike süsteemide kohandamist Euroopa poliitilise keskusega ja kogu Euroopa normidega;
4. Poliitiliste valitsemisvormide eksportimine, mis on eristatavad väljaspool Euroopa territooriumi;
5. Euroopastumine kui poliitiline ühendusprojekt, mille määr on seotud nii territoriaalse ruumi, kodumaise kohastumise kui ka sellega, kuidas Euroopa areng mõjutab ja on mõjutatud valitsussüsteemidest ning sündmustest väljaspool Euroopat.

Euroopastumine ei paku suurejoonelist integratsiooniteooriat, mis selgitaks Euroopa integratsiooniprotsessi dünaamikat või lõppseisu, kuid see on kasulik, kuna kutsub esile paralleelsed ja omavahel seotud muutuste protsessid nii riiklikul kui ka Euroopa tasandil (Wong 2017: 160). Siiski tuleb meeles pidada, et euroopastumise dünaamika võib riigiti erineda ajas ja probleemivaldkondades ning seni on tehtud vähe jõupingutusi riiklike euroopastumise kogemuste süstemaatiliseks kategoriseerimiseks, mis seab piirangud olemasolevate uuringute empiiriliste leidude võrreldavusele (Müller 2013: 116). Seepärast on oluline välja tuua, mille poolest erineb välispoliitika kui valdkonna euroopastumine teistest valdkondadest.

Samal ajal kui EL-i liikmesriigid on ühise välispoliitika kujundamisel kriitilise tähtsusega tegutsejad, on liikmesriikide endi välispoliitikas toimumas ümberkujunemise protsess (Wong 2017). Wong (*ibid*) on välja toonud, et Euroopa välispoliitika uuringutes näeb üks leer peamiste osalejatena liikmesriike, teine aga rõhutab riigiüleste institutsioonide (nt Euroopa Komisjoni või Euroopa välisteenistuse) rolli. Ta on öelnud, et euroopastumise kontseptsioon püüab ühendada need kaks konkureerivat lähenemisviisi EL-i liikmesriikide välispoliitika uurimisel ning välispoliitiline euroopastumine ei viita sellele, et kõikides liikmesriikides oleks EL-i ühised seisukohad nii sügavalt kinnistunud, et nende eristuvad rahvuslikud mured hääbuksid. Kui valitsustevahelisuse teooria vaatleb liikmesriiki kui oma rahvuslikest huvidest juhitud iseseisvat tegutsejat, mis kujundab, mõjutab ja määrab Euroopa välispoliitikat tema huvide järgi kõnealuses küsimuses, siis euroopastumine kujutab üksikut riiki alluvana EL-i liikmelisuse piirangutele, võimalustele ja mõjudele (*ibid*: 153).

Wong (2011) defineerib välispoliitika euroopastumist kui dünaamilist ja üha tihedamat koosmõju riikide poliitikate vahel läbi EL-i institutsioonide kaudu toimuva keeruka läbirääkimis- ja koordineerimisprotsessi. Välispoliitikate euroopastumise mõiste tähendus on

jagatud erinevatesse kategooriatesse: riiklik kohanemine ehk poliitikate allalaadimine, riiklik projektsioon ehk poliitikate üleslaadimine ning identiteedi rekonstrueerimine (tabel 1) (Wong 2005). Oluline on, et need kolm mõõdet mõjutavad omavahel üksteist ning on üksteisest läbi põimunud. Euroopastumist võib seejuures määratleda kui pidevat ja vastastikust muutuste protsessi, mis seob omavahel riikliku ja Euroopa tasandi (Pomorska 2007).

Tabel 1. Euroopastumise kolm mõõdet riiklikus välispoliitikas

Euroopastumise aspektid	Riikliku välispoliitika indikaatorid
Riiklik kohanemine ehk poliitikate allalaadimine <ul style="list-style-type: none"> - Liikmesriigi poliitikate ühtlustamine ja ümberkujundamine EL-i liikmelisuse vajadustele ja nõuetele - Erinevatel põhjustel: ajaloolistel, instrumentaalsetel, integratsioonilistel 	<ul style="list-style-type: none"> - EL-i poliitilise tegevuskava esile tõus - Ühiste eesmärkide järgimine - Ühised poliitilised kohustused, mis on prioriteetsed riiklike reservide ees - EL-i liikmelisuse ja selle lõimumisprotsessi arvesse võtmine - Protseduuriline muudatus riiklikus bürokraatias
Riiklik projektsioon ehk poliitikate üleslaadimine <ul style="list-style-type: none"> - Liikmesriigi riiklik välispoliitika mõjutab ja aitab kaasa EL-i ühise välispoliitika arendamisele 	<ul style="list-style-type: none"> - Riik üritab suurendada oma rahvuslikku mõju maailmas - Riik üritab mõjutada teiste liikmesriikide välispoliitikat - Riik kasutab EL-i katte/vihmavarjuna - Riiklik välispoliitika kasutab EL-i oma mõju mitmekordistajana
Identiteedi rekonstrueerimine <ul style="list-style-type: none"> - Ülaltoodud kahe mõõtme tulemus - Keskmise positsiooni poole kalduv ühtlustamisprotsess; edendatakse EL-i ühiseid huve 	<ul style="list-style-type: none"> - Ühiste normide/väärtuste tekkimine poliitikakujundaja eliidi seas seoses rahvusvahelise poliitikaga; st 'sotsialiseerumine' - EL-i ja riiklike huvide ühine määratlus - Koordineerimisrefleks ja „pendliefekt”, mille puhul „äärmuslikud” riiklikud ja EL-i seisukohad kooskõlastatakse aja jooksul

Allikas: Wong (2005: 145)

Ladrech (1994: 69) on ühe esimese euroopastumist käsitleva akadeemikuna defineerinud riiklikku kohanemist ehk poliitikate allalaadimist kui järkjärgulist protsessi, mis suunab ümber poliitikate suunda ja kuju sel määral, et Euroopa Ühenduse (nüüd EL-i) poliitiline ning majanduslik dünaamika muutub osaks riikliku poliitika ja selle kujundamise organisatoorsest loogikast. See viitab sellele, et euroopastumine on ülalt-alla protsess, mis viib otsuseid kujundavad poliitikad riikide üleselt ja Euroopa tasandilt riiklikule tasandile. Bulmeri ja Radaelli (2004) kohaselt on idealiseeritud kujul selleks olemas selge, vertikaalne

käsuks, mille käigus EL-i poliitika liigub Brüsselist liikmesriikidesse. Hanf ja Soetendorp (1998) on lisanud, et riiklik kohanemine on protsess, mille käigus Euroopa ja eriti EL muutuvad liikmesriikide tasandil osalejate jaoks üha asjakohasemaks ja olulisemaks poliitiliseks tugipunktiks.

Identiteedi rekonstrueerimise määratlus viitab eliitide sotsialiseerumisele tänapäeva Euroopas (Rieker 2006). Wongi (2018) sõnul on seda tüüpi euroopastumise uuringud keskendunud Euroopa välispoliitika eliidi identiteetide ümberdefineerimisele ning eliidi sotsialiseerumine on nähtus, mida sageli seostatakse Euroopa Komisjoni ja teiste Brüsselis asuvate EL-i institutsioonidega seotud riiklike ametnikega. Ta on lisanud, et sotsialiseerumine esineb mitte ainult EL-i ametnike, vaid ka EL-i institutsioonides töötavate liikmesriikide ametnike vahel. Selles käsitluses läbiviidud uuringud viitavad lähenemisele, et pikaajaline osalemine ÜVJP-s annab EL-i liikmesriikidele tagasisidet ja suunab nende välispoliitilised kultuurid sarnaselt ümber (Smith 2004a: 614). Kolmandast välispoliitika euroopastumise kategooriast ehk riikliku projektsiooni koolkonnast ja poliitikate üleslaadimisest antakse täpsem ülevaade töö järgmises osas.

Välispoliitika euroopastumise kontseptualiseerimine peab arvestama asjaoluga, et euroopastumise dünaamika selles valdkonnas erineb teiste poliitikavaldkondade erisustest (Alec De Flers ja Müller 2012: 25). Eeldatakse, et euroopastumine ei järgi EL-i eri poliitikavaldkondades ühtset loogikat ning välispoliitikas esineb see vabatahtlikkuse ja mittehierarhilisuse põhimõtte alusel (Bulmer ja Radaelli 2004: 7). Liikmesriigid kujundavad ise otsuseid, mis neid hiljem mõjutavad ning kohanemissurve ulatus välispoliitika valdkonnas ei ühti surve ulatusega teistes poliitikavaldkondades, kus poliitikamalle kujundatakse EL-i tasandil ja kus riigiülesed osalejad nagu Euroopa Komisjon mängivad olulist rolli (De Flers ja Müller 2012: 25). EL-i välispoliitika mitmetahulisuse tõttu võib euroopastumine leida aset ka erinevatel otsustustasanditel. Näiteks enamik ÜVJP küsimusi pole mitte ainult ette valmistatud, vaid ka kokku lepitud komiteede ja töörühmade tasandil, enne kui need välisasjade nõukogusse jõuavad, euroopastumine võib seega toimuda liikmesriikide esindajate mõju läbi riiklike eelistuste kujunemisel (Alec De Flers ja Müller 2012: 25).

Väiksemad EL-i liikmesriigid nagu Holland, Iirimaa, Portugal ja Taani on olnud sunnitud kohanema muutuva rahvusvahelise keskkonnaga, ühtlustades riiklikku poliitikat EL-i seisukohtadega, et tugevdada oma häält rahvusvahelises kaubanduses ja poliitikas (Wong 2017:

154). See ei tähenda, et EL alati domineeriks väiksemate riikide välispoliitikat – mõnikord annab see väikeriikidele vajalikke institutsionaalseid ressursse, et end seni riiklikult vähe tähelepanu leidnud piirkondades kehtestada või oma huve Euroopa huvidena kajastada (Wong 2017: 155). Näiteks sai Vahemeri, eriti Põhja-Aafrika, osaks Portugali välispoliitilisest tegevuskavast, samuti suudeti EL-i kaudu Ida-Timorile tõhusat tähelepanu juhtida (Tonra 2001).

EL-i liikmesriigid, eriti väiksemad, üritavad kasutada liitu oma rahvusvahelise mõju mitmekordistajana, edendades oma riigi välispoliitika prioriteete ühise välispoliitika abil, millel on kordades suurem kaal kui ühelgi liikmesriigil eraldi tegutsedes. Teisisõnu püüavad liikmesriigid oma prioriteete EL-i tasandile üles laadida (Moravcsik 1993; Börzel 2002; Raik *et al* 2019). Järgmiseks antakse sügavam ülevaade euroopastumise riikliku projektsiooni koolkonnast ehk poliitikate üleslaadimisest.

Liikmesriigi poliitiliste eelistuste üleslaadimine Euroopa Liidu tasandile

Kuna uurimistöo fookus on riiklike poliitiliste eelistuste läbisurumisel EL-i tasandile, siis vaadatakse poliitikate üleslaadimist lähemalt. Riikliku projitseerimise ehk alt-üles arusaama kohaselt on rahvusriigid poliitikamuutuste peamised osalejad ja esindajad ning EL on nende tegevuse objekt (Wong 2017). Börzel (2002: 196) on öelnud, et poliitilised ideed ja tavad „laaditakse üles” liikmesriikidest, kes püüavad edendada oma riiklike huve EL-i tasemel ning EL-i vaadeldakse kui vahendit riiklikult määratletud eesmärkide saavutamiseks. Olukorras, kus riik on sunnitud muutma oma poliitikakujundamise protsesse, kujutab see euroopastumise koolkonna mõiste riiki proaktiivsena oma eelistuste, poliitiliste ideede ja mudelite projitseerimisel EL-i tasandile (Laffan ja Stubb 2003).

Riiklikul poliitikate projitseerimisel EL-i tasandile on palju sarnasusi ratsionaalse valiku teooriaga ning liikmesriigi eliit kasutab EL-i riiklike huvide edendamise vahendina (Wong 2017: 147). Börzel (2002: 196) on lisanud, et riiklike eelistuste üleslaadimine Euroopa tasandile on tõhus strateegia Euroopa poliitikast saadava kasu maksimeerimiseks ja kulude minimeerimiseks, mis vähendab vajadust poliitikate allalaadimisel juriidiliste ja halduslike kohandamiste järele, s.t Euroopa poliitika kaasamist riiklikesse poliitikastruktuuridesse. Seejuures võimaldab üleslaadimine riikide valitsustel tegeleda probleemidega, mis puudutavad nende valijaskondi, kuid mida ei saa tõhusalt lahendada siseriiklikul tasandil. Liikmesriikidel

on ühine stiimul oma poliitikakorralduse üleslaadimiseks Euroopa tasandile, kuid kuna neil on erinevad sotsiaalsed, poliitilised ja majanduslikud institutsioonid, konkureerivad nad sageli poliitika pärast, mis vastab nende valijaskonna eelistustele (Heritier 1996). Wong (2017: 155) on välja toonud, et eksportides oma riiklikud eelistused ja mudelid EL-i institutsioonidesse, üldistavad nad varasemad riiklikud poliitika laiemale Euroopa tasandile, millel on mitmeid eeliseid. Esiteks suurendavad riigid oma rahvusvahelist mõju ning teiseks vähendavad potentsiaalselt riske ja kulusid, mis kaasnevad vastuolulise või negatiivse poliitika (nt sanktsioonide) elluviimisega Euroopa-välise võimu vastu.

Ajaloost on võtta mitmeid näiteid, kus liikmesriigid on kasutanud EL-i oma huvide ja eesmärkide saavutamiseks ning laadinud poliitika riiklikult areenilt EL-i tasandile. Näiteks on selline tähelepanek tehtud Prantsusmaa kohta EL-i ÜJKP valdkonnas, kus prantsuse poliitikakujundajad püüdsid kohustada oma Euroopa partnereid EL-is sekkuma Sahara-taguses Aafrikas (Menon 2009). Samuti on teadlased väitnud, et Saksamaa „euroopastas” väikese eelarvepuudujäägi ja fiskaalselt distsiplineeritud makromajanduspoliitika majandus- ja rahaliidu praktikatesse ning Prantsusmaa projitseeris oma institutsioonid varajasse Euroopa Majandusühendusse ja selle eelkäijasse, Euroopa Sõe- ja Terasühenduse Ülemametisse (Regelsberger *et al* 1997).

Poliitikate üles laadimine on andnud ka väiksematele liikmesriikidele vajalikud institutsionaalsed ressursid, et end uutes piirkondades profileerida või oma huve Euroopa huvadena kajastada (Wong 2017: 154). Näiteks suutsid Soome, Holland ja Rootsi oluliselt kaasa aidata EL-i kaitse- ja julgeolekupoliitika humanitaarmõõtme kujundamisele vaatamata sellele, et suuremad liikmesriigid nagu Suurbritannia eelistasid keskenduda ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika missioonidele EL-i piiridele lähemal (Jakobsen 2009).

Eelpooltõudud näited viitavad sellele, et välispoliitika kujundamine on euroopastumisele sama vastuvõtlik nagu sisepoliitika ja muud poliitikaprotsessid, kuid väljaspool perspektiivi kasutada EL-i omakasupüüdlikel eesmärkidel, püüavad liikmesriigid kas üksikult või rühmadena EL-i teatud üldistesse suundadesse suruda (Wong 2017: 147). Manners (2002) on välja toonud, et liikmesriikidel on sellisel juhul tendents anda EL-ile „normatiivse jõu“ roll. Järgnevalt tuuakse välja mehhanismid, mille abil saavad liikmesriigid oma poliitika EL-i tasandile üles laadida.

Esiteks, olulist rolli poliitikate üleslaadimisel mängib sotsialiseerimine – protsess, mille käigus antud kogukonna osalejad kaasatakse kogukonna normidesse ja reeglitesse (Alec De Flers ja Müller 2012). Liikmesriigid võivad oma väidete õiguspärasuse suurendamiseks kasutada normipõhiseid argumente (Schimmelfennig 2001; Checkel 2005). Liikmesriigid apelleerivad strateegiliselt ühiste normidele, väärtustele ja poliitilistele pretsedentidele ning kasutavad ära tõrjumist või vastastikust survet, et edendada oma huve ja karistada koostööst kõrvalekaldujaid. Nagu märkisid Schimmelfennig ja Thomas (2009), sõltub liikmesriigi võime edukalt kasutada normipõhiseid argumente mitmest tingimusest, sealhulgas EL-i vastava normi kindlaksmääratusest ja selle asjakohasusest konkreetse poliitika jaoks (Alec De Flers ja Müller 2012). 1990. aastate lõpust pärit sotsioloogilised uuringud näitavad, et ÜVJP institutsioonidel on tugev sotsialiseerumiseefekt (Bellier 2000: 147-150).

Teiseks, liikmesriikide esindajad võivad samuti püüda mõjutada mitte ainult üksteise käitumist, vaid ka teineteise mõtlemist läbi kaalutlemise, kauplemise ja „normatiivse veenmise“ (Tonra 2001; Smith 2004b; Schimmelfennig ja Thomas 2009). See tähendab, et riiklikud ideed ja poliitilised eelistused ei ole staatilised, vaid võivad aja jooksul muutuda ja läheneda üksteisele, kuna osalejad võtavad kasutusele uued arusaamad sobivusest. Sellisest sotsiaalkonstruktivistlikust vaatenurgast võivad riigid hakata üksteist üha enam tajuma partneritena, kes peavad ühiseid probleeme lahendama, selle asemel, et vastastega läbi rääkida (Smith 2004b:102).

Kolmandaks, juhtimine on proaktiivne riikliku projitseerimise strateegia, mille puhul liikmesriik taotleb viia oma sisepoliitilisi eelistusi EL-i tasemele. Juhid toimivad päevakavade kehtestaja ja ühise poliitika algatajatena, kuid nad võivad tegutseda ka vetomängijatena, blokeerides Euroopa algatusi, mis ei vasta nende endi eelistustele. Praktikas võistlevad Euroopa tasandil mõjuvõimu ja staatuse pärast sageli mitu EL-i riiki, mis piirab ühe riigi võimet kujundada ühiseid välispoliitilisi väljundeid. Tõhus juhtimine nõuab selget arusaamist riiklikest prioriteetidest ning vajalikke poliitilisi ja haldusalaseid ressursse riiklikuks projitseerimiseks. (Müller 2013: 116)

Neljandaks, lisaks eelpoolmainitud poliitikate üleslaadimise strateegiatele võivad liikmesriigid püüda kujundada EL-i välispoliitilist tegevuskava ja moodustada sarnaselt mõtleivate riikidega koalitsioone. Koalitsioonide loomise eesmärk on mõjutada küsimusi, mille üle EL-i tasandil peetakse läbirääkimisi ja arutelusid (Miskimmon ja Paterson 2003).

Oluline on aga silmas pidada, et riiklike poliitiliste eelistuste üleslaadimise mehhanismide kategoriseerimine ei ole seni erilist tähelepanu pälvinud ning olemasolev kirjandus on limiteeritud (Müller 2013: 116). Küll aga tulevad eelpoolmainitud mehhanismid selles uurimistöös mängu siis, kui hakatakse täpsemalt analüüsima, millised on väikeriikide võimalused mõjutada EL-i välispoliitikat, isegi kui need üks-ühele ei kattu. Seetõttu tutvustatakse järgnevas alapeatükis väikeriikide võimalikke viise mõjutada EL-i välispoliitikat.

1.3. Väikeriigi võimalikud viisid mõjutada Euroopa Liidu välispoliitikat

Nagu eelnevalt mainitud, on EL-i välispoliitika valdkonnas endiselt piiratud teadmised euroopastumise ja poliitikate üleslaadimise täpsest toimimisest ja tingimustest (Alecu De Flers ja Müller 2012). Veelgi enam, piiratud olemasolevad teadmised euroopastumise olemusest ei pruugi anda piisavat teadmist just väikeriikide võimalikest viisidest EL-i välispoliitikat kujundada. Sellest tulenevalt on selle alapeatüki eesmärgiks anda ülevaade väikeriikide rollist EL-i välispoliitika kujundamisel. Selle jaoks tutvustatakse kõigepealt väikeriigi olemust ning seejärel tuuakse välja väikeriikide võimalikud viisid mõjutada EL-i välispoliitikat.

Rahvusvahelised organisatsioonid koosnevad suurtest ja väikestest liikmesriikidest. EL-i kui rahvusvahelise suurvõimu kiire areng on tekitanud erineva suurusega liikmesriikide vahel uusi pingeid (Gegout 2002; Wivel 2005). Senimaani on kaldutud arvama, et EL-i poliitikate kujundamisel domineerivad eelkõige suured liikmesriigid, st Prantsusmaa ja Saksamaa, ning edu sõltub eelkõige sellest, kui suurel määral neil on ühised huvid (Gegout 2002; Hill 2004). Wivel (2005: 393) on lausa öelnud, et „väikesed riigid on mänginud marginaalset rolli EL-i arengus julgeolekuvaldkonnas“. Jakobsen (2008) on aga öelnud, et väikeriikide mõju EL-i julgeolekupoliitikale on seni jäänud akadeemilises kirjanduses suures osas märkamatuks ning see valdkond on tugevalt kallutatud suurriikide kasuks. See uurimistöö üritab sellest tulenevalt anda omapoolse panuse EL-i välis- ja julgeolekupoliitika kujundamise debatti, kus väikeriikide mõju on senimaani alahinnatud.

Väikeriike käsitlevas kirjanduses juhitakse esmalt tähelepanu asjaolule, et riigi suurus on sotsiaalne konstruktsioon, pole olemas ühte ülimat mõõdet ning vaieldav on piir suurte ja väikeste riikide vahel (Hanf ja Soetendorp 1998; Magnette ja Nicolaidis 2005; Thorhallson ja

Wivel 2006; Panke 2010). Riigi suurus sõltub sellest, kas vaadeldakse rahvaarvu, mõju integratsiooniprotsessile ja selle institutsioonidele või sellest, kuidas riigid näevad ise enda mõju rahvusvahelises organisatsioonis (Thorhallson ja Wivel 2006: 653). Tänapäeval võib takistada väikeriikide uurimist kumulatiivsete arusaamade puudumine, ühtse arutelu nappus ja akadeemiliste väljaannete jaoks piisavate väljundite puudumine (*ibid*).

Väikeriikide määratlemiseks saab vaadata neid kui riike, mis ei ole suurriigid. See definitsioon tuleneb ajaloolisest arengutest 19. ja 20. sajandil, mil väikeriikide arv kasvas märkimisväärselt dekoloniseerimise ja impeeriumide lagunemise tagajärjel (Neumann ja Gstöhl 2004: 4; Thorhallson ja Wivel 2006: 653). See määratlus ei vasta kõigile küsimustele väikeste liikmesriikide rolli kohta rahvusvahelises poliitika kujundamises. Thorhallson ja Wivel (2006: 654) on välja toonud, et enamik katseid väikeriike määratleda on püüdnud vastata küsimusele võimete ja jõuressursside omamise kaudu, kuid majandusnäitajate asemel rahvaarvu või sõjaliste kulutuste kasutamine ei pruugi anda sellele küsimusele ühest definitsiooni. Nad rõhutasid seejuures, et võimu omamise määratlus on tihedalt seotud julgeolekupoliitikaga. Keohane (1969) on välja pakkunud vaatenurga, et väikeriik on rahvusvaheliste suhete kontekstis riik, mille juhid leiavad, et ta ei saa üksi või väikeses rühmas kunagi rahvusvahelisele süsteemile olulist mõju avaldada. Hanf ja Soetendorp (1998) on lisanud, et märkimisväärne osa väikeriike puudutavast kirjandusest käsitleb just julgeolekuprobleeme ning lähtepunktiks on võetud riigi enda arusaam oma julgeoleku kaitsmise ja riiklike huvide eest seismise võimekuse kohta. Väike riik on riik, kes ise tunnistab, et ta ei saa turvalisust saavutada oma võimeid kasutades ning väikeriikidel võib olla ellujäämisprobleem mitte ainult julgeoleku-, vaid ka kaubanduspoliitikas (*ibid*). Mouritzen ja Wivel (2005) on lisanud, et väikeriigiks olemist võib hoopis vaadata seotuna konkreetse ruumilise ja ajalise kontekstiga, mitte riigi üldiste tunnustena- riik võib olla ühes valdkonnas nõrk, kuid samas võimas teises.

Panke (2010) defineerib väikeseid EL-i liikmesriike kui riike, kellel on EL-i Nõukogus keskmisest väiksem hääleõigus, kuna see kriteerium on oluline Euroopa poliitika mõjutamisel. 27-st EL-i liikmesriigist 19-l on EL-i Nõukogus keskmisest vähem hääli. Ta rõhutab seejuures, et väikeriigid ei ole EL-i piires homogeneenne rühm. Riikidel, mille häälte arv on Nõukogus keskmisest väiksem, on ka väiksem majandus ja seetõttu väiksem läbirääkimisjõud, et oma huve läbirääkimisstrateegiate kaudu kaitsta. Ta on lisanud, et väikestes riikides on läbirääkimisteks valmistumiseks tavaliselt väiksemad delegatsioonid, kus on suurem üksikisikute töökoormus ja väiksemad ministriumid, samuti on neil väiksem

läbirääkimisvõimekus (*ibid*). Väikeste liikmesriikide piiratud võimalused toovad kaasa struktuurselt ebasoodsa olukorra Euroopa poliitika kujundamisel EL-i Nõukogu töörühmades ja COREPER-ides peetavate läbirääkimiste ja vaidluste kaudu (Panke 2010).

Euroopa suurriigid orienteeruvad samal poliitilisel maastikul keskmiste ja väikeriikidega, kuid suurriikidel on paremad võimalused integratsiooniprotsessi mõjutada, eriti valdkondades, kus otsuste elluviimiseks on vaja suuri ja kulukaid ressursse (Thorhallson ja Wivel 2006; Panke 2010: 799). Väikeriigid on samal ajal rohkem sõltuvad tugevatest rahvusvahelistest institutsioonidest ja saavad vähem mõjutada nendes otsuste tegemist. Sel põhjusel on väikeriikidel EL-i otsustusprotsessi mõjutamisel mitmeid väljakutseid (Thorhallson ja Wivel 2006). Weiss ja Edwards (2021) on rõhutanud, et kuigi väikeriigid ei suuda tõenäoliselt mõjutada rahvusvahelisi suhteid, võivad nad hegemooni või institutsionaliseeritud korra pakutavas keskkonnas poliitiliste eesmärkide ellu viimisel edukad olla. Väikeriikidelt võib maailmapoliitikas eeldada riikidevaheliste suhete institutsionaliseerimise pooldamist, sest rahvusvaheliste institutsioonide liikmetele kehtivad samad reeglid ja reeglite rikkumise korral on neile samad tagajärjed (Thorhallson ja Wivel 2006: 653). Kuigi väikeriikide panust rahvusvahelistes organisatsioonides on suures osas alahinnatud, mängivad nad ühtse poliitika kujundamisel siiski märkimisväärset rolli.

Mehhanismid Euroopa Liidu välispoliitika mõjutamisel

Liikmesriigid kaotavad EL-i liikmeks olemisega väikese osa oma suveräänsusest, kuna enamik olulisi otsuseid tehakse EL-i tasandil. Nugent (2010: 256) on öelnud: „Peamine põhjus, miks riiklikud poliitilised osalejad on siiski EL-iga kohanenud, on selleks, et parandada nende võimet suhelda ja mõjutada otsuste tegemist EL-i tasandil.” Ühtlasi on ta tõdenud, et liikmesriikide sisendite olemus EL-i tasandile võib olla erinev ning tuleneda erinevatest riiklikest poliitilistest süsteemidest, traditsioonidest ja kultuuridest. Poliitilisi sisendeid viiakse EL-i tasandile läbi valitsuste, parlamentide, kohtute, piirkondlike valitsustasandite, kodanike vaadete ja poliitiliste parteide huvide kaudu (*ibid*).

Keukeleire ja Delreux (2014: 123) on järeldanud, et võimalõhed selgitavad osaliselt, miks EL ei ole liikmesriikide jaoks loomulik välispoliitika kujundamise areen. Siiski, Knudsen (1996) on öelnud, et range tööjaotuse kokkuvarisemine suurriikide ja väikeriikide vahel Euroopas pärast külma sõda on jätnud väikeriikidele oma välispoliitilistes tegevustes rohkem

manööverdamisvabadust. Selle suurenenud vabaduse oluliseks eelduseks on olnud riikidevaheliste suhete reguleerimine EL-i reeglite ja institutsioonide kaudu, muutes radikaalselt väikeriikide traditsioonilisi julgeolekuprobleeme (Løvold 2004; Thorhallson ja Wivel 2006). Lisaks traditsioonilistele sõjalistele ohtudele seisavad väikeriigid tänapäeval silmitsi ka ebatraditsiooniliste julgeolekuprobleemidega nagu terrorism, keskkonnakatastroofid, hübriidohud, küberrünnakud või majanduslik ja sotsiaalne haavatavus (Vaičekauskaitė 2017: 9). Siiski, Thorhallson ja Wivel (2006: 655) toovad välja, et erinevad väikeriigid ei ole reageerinud Euroopa integratsiooniprotsessi ja EL-i liikmelisuse väljavaadetele ühtemoodi. Näiteks on Beneluxi riigid (Belgia, Holland ja Luksemburg) olnud EL-i tuumikliikmed ja seeläbi EL-i seisukohtade toetajad, samas kui Taani ja Kreeka on rohkem keskendunud integratsiooniprotsessist saadava riikliku kasu maksimeerimisele.

Björkdahl (2008: 136) on tõdenud, et väikeriikide mõju on varasemates uuringutes, mis käsitlevad EL-i kui julgeolekutegija arengut, suurel määral tähelepanuta jäetud. Siiski on mitmed autorid kirjeldanud erinevaid viise, kuidas väikeriigid saavad mõjutada EL-i tegevust. Björkdahl (*ibid*) on välja pakkunud, et normide propageerimine võib olla väikeriikide üks mõjutamisstrateegia. Ideaalis eksporditakse normid kodumaisest kontekstist Euroopa tasandile, kus need edukalt institutsionaliseeritakse ja teistes liikmesriikides üle võetakse (Börzel 2002). Normi pooldaja on teatud normile tugevalt pühendunud tegutseja, kes on valmis investeerima energiat, et kujundada teiste käitumist, neil on tugevad arusaamad sobivast käitumisest oma kogukonnas ning neid võib pidada liidriteks, kes kujundavad EL-i normatiivset konteksti ja tulevase tavasid (Finnemore ja Sikink 1998: 897). Suuremat osa normide pooldajate tegemistest võib nimetada veenmiseks, et veenda teisi oma normatiivseid veendumusi jagama (Keck ja Sikink 1998). Normi pooldaja käsutuses on mitmeid ressursse nagu diplomaatilised, retoorilised ja pedagoogilised oskused, moraalne autoriteet ja legitiimsus (Sikink 1991: 26; Björkdahl 2008: 138). Normide propageerimine vajab kahepoolsete konsultatsioonide ja koalitsioonide loomist, et välja töötada norm enne selle esitamist EL-i erinevatesse multilateraalsesse asutustesse ja komiteedesse (Björkdahl 2008). Normi institutsionaliseerumise protsessi iseloomustab see, kuidas ta integreerub organisatsiooni diskursusesse, protseduuridesse ja struktuuridesse ning võib seeläbi tekitada muutusi poliitikates ja programmides ning tulevastes praktikates (Björkdahl 2002a).

Mitte ainult ei erine väikeriikide välispoliitilised huvid suuriikide huvidest EL-i siseselt, vaid neil on ka erinevad poliitikate kujundamise ja oma huvide eest seismise võimalused. Panke

(2010) on välja toonud, et väikesed riigid saavad rakendada mitmesuguseid strateegiaid, et tasakaalustada oma suurusest tingitud väljakutseid. Ta on öelnud, et erinevate argumenteerivate või läbirääkimispõhiste strateegiate kasutamine on rahvusvaheliste läbirääkimiste edu oluline eeltingimus, kus tegelik hääletamine on pigem erand kui reegel. Kui riigi positsiooniga ei kaasne usaldusväärseid läbirääkimisi, häid tehnilisi ja teaduslikult põhjendatud argumente ega veenvaid moraalseid üleskutseid, ei saa riik aktiivselt mõjutada poliitilisi tulemusi (Panke 2010: 800). Väikeriigid on läbirääkimistel kõige aktiivsemad, kui neil on püsiv administratiivne töökeskkond, motiveeritud töötajad, tasakaalustatud süsteemid riiklike seisukohtade väljatöötamiseks ning pikk liikmestaatus ja EL-i eesistujamaa rolli täitmine on andnud neile vajalikke teadmisi (*ibid*: 799).

Jakobsen (2009: 88) on andnud kõige kokkuvõtlikuma ja kõikehõlmavama ülevaate teguritest, mis selgitavad väikeriikide võimalusi EL-i välispoliitikat mõjutada. Järgnevalt esile toodud võimalusi täiendatakse selles uurimistöös eelnevalt mainitud akadeemikute seisukohtadega. Kuigi need tegurid võivad aidata kõikidel liikmesriikidel olenemata suurusest oma välispoliitilisi prioriteete EL-i tasandile viia, siis pööratakse eraldi tähelepanu just väikeste liikmesriikide eripäradele.

Eeskuju ja maine

Riiki võetakse kõige tõenäolisemalt tõsiselt, kui teda tunnustatakse juhi või eksperdina vastavas valdkonnas (Jakobsen 2009). „Mõju eeskuju kaudu” on EL-i läbirääkimistel oluliseks eeliseks ning on leitud, et maine on eriti oluline väikeriikide jaoks, kellel puudub suurriigi staatusega kaasnev autoriteet (Wallace 2005). Kronsell (2022) täpsustab kolm tegurit, mis on maine loomise võtmetegurid: püsiv aktiivsus küsimuse edendamisel rahvusvahelisel areenil, asjatundlikkus ja teadmised ning edukas riiklik poliitika. Panke (2010) on lisanud, et väikeriigid saavad kasutada oma mainet või toetuda teiste mainele oma huvide saavutamiseks. Argumenteerimine on tõhusam, kui riigil on maine, et ta on õiglane, erapooletu või huvitatud üldisest heaolust. Näiteks järeltas Jakobsen (2009) oma uurimuses, et Põhjamaade mõju ÜJKP elanikkonnakaitse-poliitika kujundamisele on olnud seletatav nende teerajaja mainega, kuna nad toetasid külma sõja ajal ÜRO-s järjekindlalt konfliktide rahumeelset lahendamist. See maine aitas neil lihtsamini saada teiste riikide poolehoidu EL-i poliitikate kujundamisel.

Veenvate argumentide kasutamine

Analüütikud ja praktikud on üksmeelel, et väikesed riigid saavad kodutööd tehes ja veenvaid seisukohti esitades EL-i poliitikatele mõju avaldada, kuid raske on defineerida, milline on selleks veenev juhtum ja kuidas seda empiirilisel tuvastada (Romsloe 2005; Jakobsen 2009). Väikeriikide argumentide mõju juhtumiuuringutes on välja toodud kolm nõuet. Esiteks peaks argument sisaldama uuenduslikku elementi ja selle eesmärk peaks olema arutelu või integratsiooniprotsessi edasiviimine (Romsloe 2004). Teiseks peaks algatus tuginema EL-i liikmesriikide ühistele põhinormidele ja väärtustele, et suurendada selle atraktiivsust ja muuta selle tagasilükkamine raskeks (*ibid*). Kolmandaks peaks algatus hõlbustama konsensusse ja koalitsiooni loomist (Wallace 2005).

Väikeriikidel on kaalukate väidete kasutamise tõttu suutlikkus veenda teisi riike oma eelistusi muutma. Panke (2010) on öelnud, et väikeriigid saavad struktuurseid puudusi kompenseerida veenvate argumentide koostamisel kontaktide omamise kaudu Euroopa Komisjoniga või läbi teemade prioriseerimise. Komisjoniga tihedalt suheldes saavad väikeriigid kaalul oleva küsimuse kohta täiendavat taustateavet, et kompenseerida piiratud riigisiseseid võimalusi. Teemade prioriseerimine võimaldab väikestel riikidel suunata piiratud rahalist ja personali suutlikkust seisukohtade koostamiseks olulistest küsimustes, kulutades vähem aega vähemolulistele teemavaldkondadele. Näiteks näitab EL-i kohalike valimiste direktiivi käsitlev uuring, et kvaliteetsed argumendid võivad teisi veenda, isegi kui argumente esitab väikeriik nagu Belgia (Lewis 1998: 498).

Diplomaatia ja koalitsioonide loomine

Jakobsen (2009) toob välja, et juhtumiuuringute kirjandus on üksmeelne väikeriikide edu kohta selles osas, et edu ulatus suureneb oluliselt, kui riikideüleste koalitsioonide loomist peetakse neutraalseks ja erapooletuks ning selle eesmärk on tõsta ühishuvi. Kahepoolsete konsultatsioonide ja koalitsioonide loomise abil on võimalik tuvastada nii mõttekaaslasi kui ka potentsiaalset opositsiooni ning mobiliseerida toetust normide edendamiseks (Björkdahl 2008). Oluline on saada mitte ainult sarnaselt mõtlevate liikmesriikide toetus, vaid ka EL-i Komisjoni ja Nõukogu sekretariaadi esindajate oma (Björkdahl 2002b; Björkdahl 2008). Panke (2010) on lisanud, et väikeriigid saavad piiratud läbirääkimissuutlikkust tasakaalustada institutsionaliseeritud piirkondliku koordineerimisega ja strateegilise partnerlusega suuremate riikidega, kuid see eeldab partnerite vahel homogeensust. Seda praktikat on varasemalt kasutanud näiteks Baltimaad EL-i Venemaa-poliitika kujundamisel (Vilson 2015). Samuti

suutis Rootsi institutsionaliseerida konfliktiennetuse EL-i diskursustesse ja poliitikatesse intensiivse normide propageerimisega diplomaatiliste taktikate ja koalitsioonide loomise abil (Björkdahl 2008).

Võimekuse ja suutlikkuse arendamine

Algatused peavad olema toetatud raha ja inimressurssidega ning väikeriigid peavad piiratud ressurssidest olenemata olema piisavalt suutlikud EL-i algatuste toetamiseks (Wallace 2005; Jakobsen 2009). Jakobsen (2009) on välja toonud, et väikeriikidel on oluline pühendada võimalikult palju ressursse eesmärgiga hoida oma algatusi ja jõupingutusi EL-i päevakorras ning toetada nende rakendamist nii EL-i tasemel kui ka siseriiklikult. Björkdahl (2008) on lisanud, et väikeriigid võivad tänu sellele olla edukad raamistiku defineerimisel, mis annab tõlgenduse konkreetsele probleemile, soovib selle probleemi lahendamiseks sobivaid tegevusi ja määrab, kuidas vastutatakse kõnealuse probleemi lahendamise eest. Näiteks toob Jakobsen (2009) välja, et Põhjamaad on ÜJKP elanikkonnakaitsepoliitika kujundamist toetanud nii personali kui ka märkimisväärsete rahaliste vahenditega ning nad on pühendanud palju ressursse selle teema päevakorda võtmiseks tänu paljudele algatustele ja jõupingutustele.

Euroopa Liidu Nõukogu roteeruva eesistumise ära kasutamine

EL-i struktuur aitab väikeriikidel oma kaalu suurendada ning norme paremini propageerida (Björkdahl 2008). Kehtib tava, et EL-i eesistujariigid peaksid tegutsema ausate vahendajatena, mitte järgima enda riiklikke huve (Tallberg 2004; Jakobsen 2009). EL-i Nõukogu roteeruv eesistumine on hea näide sellest, kuidas EL-i struktuur aitab väikeriikidel võimule pääseda. Eesistujamaal on lisaks teabe- ja menetlusressurssidele ka normatiivne mõjujõud, mida kasutatakse normide vastuvõtmise ja veendumuste muutumise soodustamiseks (Tallberg 2004; Nugent 2006; Björkdahl 2008). Eesistujariik mitte ainult ei määra päevakorda ja ei juhata koosolekuid, vaid koostab Euroopa ühise hüve nimel ka kokkuvõtteid ja kompromissettepanekuid (Elgström 2003). Panke (2010) on välja toonud, et väikeriigid võivad ka teiselt poolt pöörduda eesistujariigi poole ja tuua esile konkreetseid probleeme, lootes, et eesistujariik võtab nende muresid arvesse. Ta on lisanud, et riigid, kes teevad eesistujamaaga edukalt lobitööd, saavad kaudselt tugineda selle positsiooni hoidmise heale ja neutraalsele mainele, et EL-i Nõukogus oma huvide eest paremini seista. EL-i Nõukogu roteeruva eesistumise ära kasutamises on olnud edukas näiteks Rootsi 2001. aastal, kui konfliktiennetust esitleti olulise pühendumusega (Björkdahl 2008).

1.4. Eesti välispoliitika ja roll Euroopa Liidus

Eesti välispoliitika lähtub Eesti Vabariigi põhiseaduses ja rahvusvahelises õiguses sisalduvatest väärtustest ja põhimõtetest, demokraatia, vabaduse, sealhulgas südametunnistuse-, usu- ja mõttevabaduse, turumajanduse, inimõiguste ja õigusriigi põhimõtete austamisest ning üleilmsetest kestliku arengu ja kliimapolitiika eesmärkidest (Välisministeerium 2020). Eesti välispoliitika arengukava 2030 (*ibid*) on välja toodud, et välispoliitiline ja diplomaatiline tegevus Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioonis (NATO-s) ja EL-is ning rahvusvahelisel tasandil laiemalt võimaldab kindlustada Eesti riigi iseseisvuse ja sõltumatuse, rahva ja riigi kestmise, territoriaalse terviklikkuse, põhiseadusliku korra, elanikkonna turvalisuse ja kestliku arengu. Arengukavas on sõnastatud, et Eesti eesmärgiks on eelkõige võimalikult tugev EL-i ühine välispoliitika, mis pakub väikeriikidele olulist kanalit oma huvide tõhusamaks esindamiseks ja kaitsmiseks rahvusvahelises poliitikas.

Eesti välispoliitika arengukavas 2030 (*ibid*) on selgelt sõnastatud, et Euroopa julgeolekut mõjutab Venemaa välispoliitika kasvav agressiivsus, sõjalise jõuga ähvardamine ja selle kasutamine, mõjutustegevus ning teiste riikide siseasjadesse sekkumine oma eesmärkide saavutamiseks. See tähendab, et Euroopa koostöine julgeolekusüsteem, mis põhineb usaldusmeetmetel, on seetõttu nõrgenemas. Lisaks on arengukavas välja toodud, et koostöös lähiriikidega keskendub Eesti EL-i ÜVJP edendamisel just idapartnerlusele ja suhetele Venemaaga. Kuigi Eesti on olnud kindel EL-i ühise Venemaa-strateegia pooldaja, ollakse seisukohal, et selline poliitika peab kajastama mitte ainult huve, vaid ka väärtusi (Ehin 2013: 221). Eesti üks välispoliitilisi eesmärke on mõjutada Venemaad loobuma agressioonist teiste riikide suhtes ja austama riikide suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust (Välisministeerium 2020: 16).

Kahe aastakümne jooksul pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist 1991. aastal oli Eestist saanud üks Põhja-Euroopa integreeritumaid riike nii suurte rahvusvaheliste institutsioonide (sealhulgas EL-i) liikmelisuse kui ka lepingute poolest (Ehin 2013: 214). Ehin on tõdenud, et ehkki riiklike poliitikate ja institutsioonide kohandamine EL-i mallidega on mõnes konkreetses valdkonnas olnud keeruline, iseloomustab EL-i ja Eesti suhete üldist mustrit EL-i ning riiklike huvide ning poliitiliste eesmärkide kõrge kattuvus (*ibid*: 213). Mitmed akadeemikud on väljendanud muret uute liikmesriikide võime pärast EL-i õigust siseriiklikult kohaldada ja jõustada ning mõned on kahelnud nende jätkuvas pühendumises Euroopa poliitilistele

normidele pärast seda, kui liikmelisuse präänik on „pakutud ja tarbitud“ (Smith 2003:133), kuid Eesti kogemus EL-i liikmesriigina ei toeta neid väiteid, kuna ühinemiseelisel perioodil võetud kohustustest ei ole Eesti taganenud (Ehin 2013: 220).

Eesti valitsus(ed) on üritanud EL-i areenile üleslaadida stabiilset põhimõtete ja poliitiliste eelistuste kogumit, mis hõlmab pühendumust turumeelsele majanduspoliitikale ja fiskaalkonservatiivsusele, stabiilsuse ja kasvu pakti tugevdamiseks mõeldud meetmete toetamist ning rõhutada vajadust teabe- ja kommunikatsioonitehnoloogiate paremaks kasutamiseks (*ibid*: 221). Ehin (*ibid*) on välja toonud, et kuigi Eesti otsene mõju EL-i poliitikate kujundamisele on olnud piiratud, siis on riik püüdnud poliitikate kujundamist mõjutada olles nendes valdkondades eeskujuks.

Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus/Eesti Välispoliitika Instituut on koostöös Euroopa Välissuhete Nõukoguga analüüsinud Eesti välispoliitika mõju ja kuvandit EL-is (Raik *et al* 2019). Selles järeldati, et Eesti mõju ja kuvand EL-is on suhteliselt tugev arvestades riigi väiksust ja ressursside piiratust. Lisaks tõsteti Eesti tugevustena esile pragmaatilist, konstruktiivset ja tulemustele suunatud lähenemist, valmisolekut arvestada teiste riikide huvide ja EL-i kui kogu terviku toimimisega, ning selgeid riiklikke prioriteete, mis peegeldavad Eesti huve ja suudavad samas pakkuda ka innovaatilist panust kogu EL-i tegevusse.

Euroopa Välissuhete Nõukogu koostatud raport „EU Coalition Explorer“ mõõdab regulaarselt kõigi liikmesriikide mainet, annab ülevaate olulisematest partneritest, hindab riikide mõju otsustusprotsessidele ja toob välja prioriteetsed valdkonnad. 2020. aasta uuring näitab, et Eesti on liikmesriikide pingereas 14. koha. Eestit nähakse eelkõige riigina, kellega jagatakse ühiseid huve, kes on vastutulelik ja kellega saab poliitikaküsimustes kontakteeruda. Samuti nähakse, et Eesti pooldab sügavamalt EL-i integratsiooni ning suudab osaleda tegevustes, mida peetakse riigi suuruse tõttu üle jõu käivaks. (Euroopa Välissuhete Nõukogu 2020)

EL-i liikmelisus on selgelt suurendanud Eesti rahvusvahelist tegevusvõimet, sundides samal ajal vaatama kaugemale oma varem piiratud välispoliitika võimekusest (Lamoreaux ja Galbreath 2008). Eesti on tõestanud ennast usaldusväärse partnerina EL-is ning seisab aktiivselt oma geograafilisest asukohast ja ajaloo tulenevalt karmi EL-i Venemaa-poliitika kujundamise eest. Kui Eestisse suhtuti EL-is sellel teemal enne Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse skeptiliselt, siis Euroopa Komisjoni president Ursula von der Leyen tõdes oma 2022. aasta

kõnes olukorrast EL-is, et EL oleks pidanud Balti riikide ja Poola hoiatusi Venemaa osas rohkem kuulama (ERR 2022). Alates 24. veebruarist 2022 on Eesti üritanud veelgi enam oma välispoliitilisi seisukohti ÜVJP-s kajastada ning uurimistöö annab ülevaate, millisel moel on Eestil see õnnestunud.

Võttes arvesse eelnevat teoreetilist ülevaadet väikeriikide võimalustest kujundada EL-i välispoliitikat, on selle uurimistöö eesmärgiks näidata Eesti juhtumi näitel, mil viisil saab väikeriik kujundada EL-i välispoliitikat ja seeläbi seista oma välispoliitiliste huvide eest. Uurimistöö eesmärk on teha selgeks, millised on olnud Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel ning milliste võtete abil on Eesti püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL-i ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse.

Magistritöö uurimisküsimusteks on:

1. Millised olid Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse?
2. Milliste võtete abil on Eesti püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL-i ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse?

Väikeriigi jaoks on julgeoleku tagamine üks peamisi välispoliitilisi eesmärke ja selles mängivad olulist rolli ka liitlased. Eesti näeb Venemaad suurima reaalse julgeolekuohuna ja Eesti poliitikud on oma sõnavõttudes rõhutanud tugeva EL-i välispoliitika tähtsust. Seda arvestades on töö seadnud järgmised uurimisootused:

- a.) EL on Eesti jaoks oluline platvorm Venemaa-suunaliste välispoliitiliste huvide kaitsmiseks;
- b.) Eesti on välisasjade nõukogus tõstatanud hulga erinevaid teemasid selleks, et kujundada EL-i Venemaa-suunalist välispoliitikat;
- c.) Eesti on välisasjade nõukogus kasutanud kõiki akadeemilises kirjanduses kirjeldatud viise oma rahvuslike huvide kaitseks.

2. EMPIIRILISE UURINGU LÄHTEKOHT, ANDMED JA METOODIKA

Selles peatükis selgitatakse uuringu läbiviimise lähtekohta, andmeid ja metoodikat. Esmalt tutvustatakse uurimistöö disaini ja ülesehitust ning seejärel antakse täpsem ülevaade andmetest ja uurimismeetodist.

Seosed euroopastumise erinevate dimensioonide vahel loovad olulise metodoloogilise väljakutse euroopastumise uurimisele: kui üles- ja allalaadimist vaadelda üksteist konstitueerivatena ja euroopastumise all mõeldakse jätkuvat ringliikumist, siis muutub nende analüütiline eristamine keeruliseks (Alec De Flers ja Müller 2012: 23). Vilson (2015: 50) on viidanud välispoliitikate euroopastumise analüüsimisel metodoloogilisele nõrkusele binaarsel (olemasolev/olematu) skaalal ning vajadusele kasutada sisulisemat ja nüansirikkamat meetodit. Järgides selliseid autoreid nagu Wendt (1987: 364-5), soovitakse teaduskirjanduses metoodilise vahendina euroopastumise erinevate dimensioonide eristamist, mis tähendab, et üles- ja allalaadimine eraldatakse ja neid vaadeldakse euroopastumise protsessi erinevate dimensioonidena eraldi (Alec De Flers ja Müller 2012: 23). Selles uurimistöös on uuritavaks euroopastumise dimensiooniks valitud riiklike huvide üleslaadimine, jättes kõrvale allalaadimise ja selle võimaliku mõju poliitikate üleslaadimisele. Riiklike huvide üleslaadimist vaadeldakse ühe väikse liikmesriigi (Eesti) tegevuse näitel EL-i välisasjade nõukogus ÜVJP kujundamisel.

2.1. Uurimistöö disain

Siinne töö on juhtumiuuring. Juhtumiuuringuga uuritakse sügavuti üht või mitut indiviidi, sündmust, tegevust või protsessi ning kus juhtum(id) on piiratud aja ja tegevustega. Urija kogub teatud aja jooksul üksikasjalikku informatsiooni, kasutades erinevaid andmekogumismeetodeid. Juhtumiuuring on meetod, mis võimaldab uurida igapäevaelu sündmuseid, säilitades nende tervikliku iseloomu ja tähenduslikud tunnused. (Õunapuu 2014)

Magistritöö kasutab üksikjuhtumi uuringut, mis hõlmab üksikisiku, rühma või olukorra põhjalikku uurimist ja analüüsi. Üksikjuhtumiuuring keskendub ühele juhtumile ja püüab anda sellest üksikasjaliku ülevaate. Üksikule juhtumile keskenduval uuringul on mitmeid eeliseid, näiteks võimaldab see minna analüüsiga süvitsi ja võtta arvesse laiemat amplituud olulisi faktoreid kui mitme juhtumiga uuringu puhul. Küll aga ei saa üksikjuhtumi uuringu tulemusi kasutada muudes kontekstides või laiaulatuslike üldistuste ega järelduste tegemiseks sarnastel olukordadel. Uuringus saadud leiud võivad kehtida ainult konkreetse uuritava juhtumi puhul. (Laherand 2008)

Uurimistöö kasutab üksikjuhtumi uuringut väikese liikmesriigi osalemisest EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-poliitika kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022. Juhtumiriigiks on valitud Eesti, kes on oma geograafilisest asukohast ja ajalooost sõltuvalt aktiivne ja selge seisukohaga Venemaa-poliitika kujundaja, kuid kellel on piiratud ressursidest ja suuruselt tulenevalt olnud üksinda keeruline EL-i Venemaa-suunalist välispoliitikat mõjutada. Eesti riigi kogemus võib anda ülevaatliku arusaama EL-i ja Venemaa suhetest aktiivse liikmesriigi seisukohast.

Uurimistöös peetakse Venemaa agressiooni all Ukrainas silmas Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse 24. veebruaril 2022 ja sellele järgnenud sõjategevust. Oluline on märkida, et Venemaa sõjaline sissetung Ukrainasse algas 2014. aastal Krimmi annekteerimisega, aga see uurimistöö tegeleb 24. veebruari 2022 järgse ajaga kuni 24. veebruarini 2023. Ajaperioodi algus tuleneb Venemaa sissetungi alguskuupäevast Ukrainasse ning ajaperioodi lõpp tuleneb nii uurimistöö kirjutamise võimalikkuse piiritletusest kui ka sümbolsest Venemaa täiemahulisest sissetungi 1. aastapäevast.

Uurimistöö keskendub väikeriigi viisidele ja võimalustele, kuidas mõjutada EL-i välispoliitikat välisasjade nõukogus. Selleks tugineb töö varasemates uurimustes ja teaduskirjanduses väljatoodud viisidele, milleks on veenvate argumentide kasutamine, koalitsioonide ehitamine, eeskujude näitamine ja maine ning võimekuse ja suutlikkuse arendamine. Teoreetilises osas välja toodud võimalustest jäeti välja roteeruva EL-i nõukogu eesistumise ära kasutamine põhjusel, et Eesti ei ole uuritava ajaperioodi vältel olnud EL-i eesistujariik ning välisasjade nõukogu istungeid juhatab roteeruva eesistujariigi ministri asemel EL-i välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja. Samuti ei uurita selles uurimistöös poliitikate üleslaadimist sotsialiseerumise abil põhjusel, et selle näol on samaaegselt tegemist euroopastumise identiteedi

rekonstrueerimise valdkonnaga. Lisaks sisalduvad sotsialiseerumise aspektid juba olemasolevates neljas kategoorias, mida analüüsitakse.

Uurimistöös analüüsitavad tegevused, mida väikeriik saab kasutada oma huvide esindamiseks EL-is, on seega järgmised:

1. Veenvate argumentide kasutamine – teiste liikmesriikide mõtlemise mõjutamine läbi arutelude, mis tähendab, et riiklikud ideed ja poliitilised eelistused ei ole staatilised, vaid võivad aja jooksul muutuda, kuna osalejad võtavad kasutusele uued arusaamad sobivusest. Selle indikaatoriks on, et riik on kasutanud argumente (ka normatiivseid), et mõjutada EL-i tegema mingeid konkreetseid otsuseid. Selle uurimistöökontekstis tähendab veenvate argumentide kasutamine seda, et Eesti on välja pakkunud uuenduslikke lähenemisi Venemaa-vastaste vastumeetmete väljatöötamisele, viidanud EL-i normidele ja põhiväärtustele, kasutanud argumente eesmärgiga hõlbustada koalitsioonide loomist ja/või kasutanud argumentide ettevalmistamisel oma kontakte EL-i institutsioonidega.
2. Koalitsioonide loomine – institutsionaliseeritud piirkondlik koordineerimine või strateegiline partnerlus suuremate riikidega. Selle indikaatoriks on, et riik on püüdnud luua koalitsioone EL-i liikmesriikide vahel teatud välispoliitiliste otsuste vastuvõtmiseks. Selle uurimistöökontekstis tähendab see, et Eesti on loonud teiste riikidega koalitsioone või strateegilisi partnerlusi eesmärgiga mõjutada ÜVJP Venemaa-poliitikat ja/või tõsta selle kujundamisel ühishuvi.
3. Eeskujuna näitamine ja maine – liikmesriik käitub kui juht või ekspert mõnes välispoliitika valdkonnas, mis väljendub aktiivses probleemi lahendamise edendamises rahvusvahelisel areenil, asjatundlikkuses ning edukas riiklikus poliitikas. Selle indikaatoriks on asjaolu, et riik on teinud siseriiklikult omal algatusel otsuseid ja seejärel rõhutanud oma eeskujuna teistele EL-i liikmesriikidele. Selle uurimistöökontekstis tähendab see, et Eesti on teinud riiklikul tasandil omal algatusel Venemaa-suunalisi otsuseid eesmärgiga rõhutada oma eeskujuna teistele EL-i liikmesriikidele (nt sõnavõttudes), näidanud püsivat aktiivsust Venemaa teemade käsitlemisel ja/või enda presenteerimisel Venemaa ekspordina.
4. Võimekuse ja suutlikkuse arendamine – ressursside ümberjaotamine mõne välispoliitilise küsimuse lahendamiseks. Selle indikaatoriks on, et riik on lisanud või jaganud ümber oma EL-i alalisse esindusse uusi ressursse, et omada rohkem võimekust teatud teemadega tegelemisel. Selle uurimistöökontekstis tähendab see, et Eesti on

arendanud oma võimekust ja suutlikkust juhul, kui Eesti on lisanud uusi või jaganud ümber olemasolevaid ressursse eesmärgiga püüda välisasjade nõukogu istungitel ja/või töögruppides tõsta Venemaa-poliitika kujundamist esiplaanile ja/või omada rohkem võimekust ÜVJP Venemaa-poliitikaga tegelemisel ning tõlgendamisel.

Järgnevas alapeatükis seletatakse uurimistöö metoodikat ning antakse detailne ülevaade sellest, mida uurimistöös tehakse.

2.2. Andmed ja uurimismeetod

Uurimistöö viiakse läbi kasutades kvalitatiivseid uurimismeetodeid, täpsemalt dokumendianalüüsi ja ekspertintervjuude sisuanalüüsi. Kvalitatiivse uurimismeetodi kasuks otsustatakse sageli juhtudel, kui uurimistöö eesmärgiks on seletada erinevate käitumismustrite alla peidetud protsesse. Kvalitatiivses uurimistöös kasutatakse reeglina andmete kogumiseks vaatlust, intervjuud või dokumentide analüüsi ning pööratakse tähelepanu tähendustele ja tõlgendustele, mida uuringus osalejad väljendavad. Kvalitatiivsete meetodite abil läbiviidava uuringu tugevusteks on paindlikkus ja erinevate uuringuetappide ja andmeallikate integreerimine. (Laherand 2008)

Kvalitatiivne lähenemine on töö teema uurimiseks sobilik, kuna võimaldab üksikasjalikult analüüsida väikeriigi osalemist EL-i välispoliitika kujundamisel ning mõista erinevaid võimalusi, millega väikeriik saab mõjutada EL-i välispoliitiliste otsuste vastu võtmist enda huvidest lähtuvalt. Samuti on kvalitatiivne uuring kasulik väikeriigi välispoliitika kontekstualiseerimiseks laiemas EL-i raamistikus selleks, et mõista, kuidas Eesti välispoliitika haakub EL-i laiema välispoliitika päevakorraga ning milline on Eesti võimekus mõjutada EL-i välispoliitilisi otsuseid. Selle uurimistöö juures tuleb silmas pidada, et kvalitatiivne juhtumiuuring võib anda rikkalikke ja üksikasjalikke andmeid konkreetse juhtumi kohta, kuid ei pruugi olla võimeline hõlmama laiemaid poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid tegureid, mis kujundavad EL-i välispoliitilisi otsuseid ja tulemusi. Kuivõrd antud magistr töö keskendub piiratud ajavahemikul toimuvate konkreetsete sündmuste analüüsimisele, ei ole laiemate taustafaktorite kirjeldamine ja analüüs selle uurimistöö kontekstis mahu poolest teostatav, samuti ei ole see määrav uurimiseesmärki silmas pidades.

Magistritöö andmestik koosneb poliitikadokumentidest ja poolstruktureeritud ekspertintervjuudest, mida kirjeldatakse lähemalt allpool. Andmekogumine ja -analüüs toimus järgmiste etappidena: kõigepealt koguti kirjalikud allikad ja teostati dokumendianalüüs; seejärel viidi läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud, mida analüüsiti temaatiliselt vastavalt teoreetilisele raamistikule ja uurimisdisaini alapeatükis kirjeldatud viisidele, kuidas väikeriik saab mõjutada EL-i poliitikakujundamist. Andmekogumismeetodite kombineerimine aitab tagada kvalitatiivses juhtumiuuringus suuremat andmete valiidsust ja usaldusväärsust (Õunapuu 2014).

Dokumendianalüüs on uurimismeetod, mis hõlmab dokumentide ja muude materjalide kui andmeallikate süstemaatilist uurimist. Dokumendianalüüs võib olla kasulik tööriist, kuna see võimaldab pääseda juurde teabele, mis ei pruugi olla muude uurimismeetodite kaudu kättesaadav, võimaldab analüüsida ajaloolisi andmeid, mis võivad anda arusaama minevikust ja anda teavet praegustele uuringutele. Dokumendianalüüs on väärtuslik andmekogumismeetod kulutõhususe tõttu, kuna sellest tulenevalt ei ole täiendava info välja selgitamine vajalik muude uurimismeetodite abil. Peale sobivate dokumentide leidmist ja läbi vaatamist hakatakse dokumentidest saadud andmeid kategoriseerima andmetest tulenevate teemade, mustrite või kontseptsioonide tuvastamiseks. Seejärel analüüsitakse andmeid, et teha järeldusi ja tõlgendusi uurimisteema kohta (Bowen 2009).

Dokumentidena kasutati kahte sorti allikaid. Põhiosa moodustasid avalikud Eesti seisukohad EL-i välisasjade nõukogu (välisministrite) istungitel. Eesti seisukohad kiidetakse heaks Vabariigi Valitsuse (VV) istungitel otsustena. Uurimistöös analüüsiti VV poolt kinnitatud Eesti seisukohti EL-i välisasjade nõukogu istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas alates 24. veebruarist 2022. Nende dokumentide usaldusväärsus väljendub asjaolus, et Eesti seisukohtade koostamisel on osalenud mitmed Välisministeeriumi erinevate osakondade ametnikud ning teatud osad on kooskõlastatud Kaitseministeeriumiga. Samuti ka asjaolus, et VV istungitel kinnitatud Eesti seisukohad saadetakse kinnitamiseks Riigikogu väliskomisjonile. Eesti seisukohad EL-i välisasjade nõukogu istungitel saadi kätte Riigikogu dokumendiregistrist. Dokumendiregistri otsingumootoris kasutati märksõnu „Eesti seisukohad Euroopa Liidu välisasjade nõukogu istungil“ ning otsingut täpsustati ajaperioodiga 24. veebruar 2022 kuni 24. veebruar 2023. Dokumendi liigiks valiti „EL dokument“. Kuigi dokumentide kasutamise puudusena võib tekkida olukord, et need pole uurijale kättesaadavad (Laherand 2008: 259), siis selles uurimistöös seda olukorda ei esinenud, sest kõik dokumendid olid

avalikult kättesaadavad. VV heaks kiidetud Eesti seisukohad laeti koos seletuskirjadega alla ning analüüsiti eesmärgiga teha selgeks üldised ja läbivad Eesti seisukohad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas alates 24. veebruarist 2022. Analüüsis koondati temaatilised tekstiosad (Eesti seisukohad) vastavate kategooriate alla.

Täiendavalt kasutati dokumendianalüüsis EL-i välisasjade nõukogu (välisministrite) pressiteateid istungite peamistest tulemustest seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Pressiteateid leiti Euroopa Ülemkogu ja EL-i Nõukogu kodulehelt. Pressiteateid otsiti „Koosolekute“ ning „Ministrite kohtumiste“ tulba alt. Sealt avanevas otsingumootoris täpsustati otsingut ajaperioodiga 24. veebruar 2022 kuni 24. veebruar 2023 ning otsing filtreeriti „Euroopa Liidu välisasjade nõukogu“ üksuse järgi. EL-i välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteated laaditi alla ning analüüsiti eesmärgiga leida Eesti seisukohtade ja välisasjade nõukogu istungite tulemuste ühisosa. Leitud ühisosast ei saa otseselt järeldada, millisel määral kajastuvad Eesti seisukohad EL-i välisasjade nõukogu seisukohtades ja milline on olnud Eesti mõju. Küll aga annab ühisosa leidmine hea arusaama Eesti poliitilistest prioriteetidest võrreldes EL-i välisasjade nõukogu seisukohtadega. Analüüsis koondati temaatilised tekstiosad (EL-i seisukohad) vastavate kategooriate alla.

Perioodil 24. veebruar 2022-24. veebruar 2023 on EL-i välisasjade nõukogu (välisministrite) istungid toimunud 12 korral ning kõikide istungite päevakorras on olnud Venemaa agressioon Ukraina vastu. Kõikide istungite järel on avaldatud välisasjade nõukogu istungi peamised tulemused pressiteate näol, v.a. 4. märtsi 2022 erakorralisel istungil. Eesti seisukohad EL-i välisasjade nõukogu istungiteks seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas on kiidetud heaks kaheksal korral. Täpsema ülevaate analüüsitavatest dokumentidest leiab tabelist 2.

Tabel 2. Ülevaade analüüsitavatest dokumentidest (autori koostatud)

Välisasjade nõukogu istungid perioodil 24. veebruar 2022- 24. veebruar 2023	Välisasjade nõukogu istungite peamised tulemused pressiteadete näol	Vabariigi Valitsuse istungil heaks kiidetud Eesti seisukohad välisasjade nõukogu istungiks
25. veebruar 2022 (erakorraline istung)	Olemas	Lähtuti varasemalt heaks kiidetud seisukohtadest
4. märts 2022 (erakorraline istung)	Puudus	Lähtuti varasemalt heaks kiidetud seisukohtadest
21. märts 2022	Olemas	17. märts 2022
11. aprill 2022	Olemas	7. aprill 2022
16. mai 2022	Olemas	12. mai 2022

20. juunil 2022	Olemas	Lähtuti varasemalt heaks kiidetud seisukohtadest
18. juuli 2022	Olemas	Lähtuti varasemalt heaks kiidetud seisukohtadest
17. oktoober 2022	Olemas	13.oktoober 2022
14. november 2022	Olemas	10. november 2022
12. detsember 2022	Olemas	8. detsember 2022
23. jaanuaril 2023	Olemas	19.jaanuar 2023
20. veebruaril 2023	Olemas	16. veebruar 2023

Kuna dokumendianalüüsi nõrkuseks võib olla andmete limiteeritus ja laiema konteksti puudumine, viidi uurimistöös lisaks läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjuud võimaldavad saada allikast üksikasjalikku ja väärtuslikku infot, mida pole muul viisil uurijal võimalik koguda. Intervjuud võimaldavad osalejatel esitada üksikasjalikke kirjeldusi, näiteid ja juhtumeid. Ekspert on keegi, kellel on eriteadmised ja kogemused konkreetsetes valdkonnas ning kes on omandanud oma teadmised formaalse hariduse, töökogemuse või nende tegurite kombinatsiooni kaudu. Poolstruktureeritud ekspertintervjuul on intervjuueerijal etteantud küsimuste või teemade loend, mida katta, kuid seal on ruumi ka vestluse loomulikuks kulgemiseks ja eksperdil oma vastuste laiendamiseks. Muuhulgas on võimalik esitada järelküsimusi ning uurida üksikasjalikult osalejate kogemusi ja vaatenurki, võimaldades uuritavat teemat sügavamalt mõista. Kuigi poolstruktureeritud ekspertintervjuu võib olla väärtuslik andmekogumismeetod, võib piisava arvu osalejate värbamine olla keeruline, mis võib takistada tulemuste üldistamist ning võib tekkida oht standardiseerimise puudumisele. (Laherand 2008)

Uurimistöös raames intervjueriti eksperte, kes osalevad Eesti EL-i Venemaa-suunaliste poliitiliste seisukohtade ette valmistamises ja EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP töögruppide läbirääkimistel. Valimi moodustasid Välisministeeriumi vastavate osakondade tippametnikud. Kuna ÜVJP otsused ja tegevused liiguvad läbi PSC edasi COREPER-i, siis intervjueriti ka EL-i Eesti esinduse ametnikke, kes võtavad osa Eesti seisukohtade kujundamisest ja läbirääkimisprotsessist. Küsimused suunati ametnike kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele ning viidi läbi uuritavate loomulikus keskkonnas. Intervjuude eesmärk oli selgitada välja, millised viise on Eesti kasutanud mõjutamiseks EL-i ÜVJP Venemaa-poliitika kujundamist alates Venemaa täiemahulise sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022. Lisaks kontrolliti intervjuude abil Eesti peamisi seisukohti EL-i välisasjade istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas, mis tõstis dokumendianalüüsi usaldusväarsust. Selle töös oli

poolstruktureeritud ekspertintervjuude suur eelis standardiseemise puudumise ees küsitlemise paindlikkus. Kuna osalejad asusid erinevates geograafilistes asukohtades, viidi intervjuud läbi videosilla teel, mis hõlbustas sobiva aja leidmist.

Uurimistöös intervjueriti eksperte, kellel on aastatepikkune töökogemus Eesti seisukohtade kujundamisel, koordineerimisel ja kaitsmisel EL-i välisasjade nõukogu istungitel ning ÜVJP töögruppides. Poolstruktureeritud ekspertintervjuud viidi läbi Eesti ametnikega eesmärgiga tasakaalustada erinevate osapoolte nägemust seoses ÜVJP alaste teemadega. Intervjueritavate arv oli selle töö raames piisav, kuna intervjueriti kõiki kõige olulisemate ÜVJP Eesti seisukohtade kujundamises ja kaitsmises rolli mängivate organite esindajaid. Valimisse osutusid Välisministeeriumi ametnik, kes osaleb Eesti EL-i seisukohtade kujundamises ja koordineerimises ning kaks Eesti Vabariigi alalise esinduse diplomaati EL-i juures, kes osalevad EL-i välisasjade nõukogu ettevalmistavate organite töös: PSC valdkonna ametnik ning COREPER-i ametnik. Intervjueritavate andmed anonümiseeriti nende palvel. Intervjuud heli- ja videosalvestati intervjueritavate loal ja transkribeeriti. Pärast seda salvestised hävitati ja transkriptsioonid muudeti konfidentsiaalseks. Täpsem ülevaade ekspertintervjuude valimist on leitav tabelist 3 ning intervjuuküsimused ja nõusolekuvorm on leitav selle uurimistöö lisadest.

Tabel 3. Ekspertintervjuude valim (autori koostatud).

Nimi	Töökoht	Intervjuu läbiviimise aeg, koht ja kestus
Ekspert 1	Eesti alaline esindus EL-i juures, ühise välis- ja julgeolekupoliitika (PSC) valdkond	24.03.2023, veebi teel (Whatsapp), kestus 35 min
Ekspert 2	Välisministeerium	28.03.2023, veebi teel (Microsoft Teams), kestus 35 min
Ekspert 3	Eesti alaline esindus EL-i juures, COREPER II (välis-, justiits, sise- ja rahandusküsimused)	30.03.2023, veebi teel (Microsoft Teams), kestus 40 min

Andmete kvalitatiivne analüüs viidi läbi järgnevalt. VV kinnitatud Eesti seisukohti EL-i välisasjade nõukogu istungitel ja EL-i välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteateid analüüsiti dokumendianalüüsi abil ning kategoriseeriti andmetest tulenevate teemade tutvustamiseks. Uurimistöös koondati temaatiliselt Eesti põhilised seisukohad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas EL-i välisasjade nõukogu istungitel. Seejärel võrreldi saadud

andmeid EL-i välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteadetega eesmärgiga teha selgeks, millised on Eesti prioriteetsemad valdkonnad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas ning hinnata, millisel määral kattusid Eesti seisukohad EL-i välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemustega. Seejärel viidi läbi intervjuude temaatiline analüüs lähtudes ennekõike neljast ülalkirjeldatud viisist (veenvate argumentide kasutamine, koalitsioonide ehitamine, eeskuju näitamine ja maine ning võimekuse ja suutlikkuse arendamine). Intervjuudest saadud andmetest tuvastati ühtseid teemasid käsitlevad tekstiosad, mis seejärel süstematiseeriti laiemateks kategooriateks. Saadud tulemusi võrreldakse järgnevas empiirilises osas olemasolevate akadeemiliste käsitlustega ning arutletakse, mida annab see uurimistöo juurde mõistmaks väikeriikide rolli EL-i välispoliitika kujundamisel.

3. EESTI TEGEVUS EUROOPA LIIDU VENEMAA-SUUNALISTE SEISUKOHTADE KUJUNDAMISEL

Selles peatükis analüüsitakse Eesti tegevust EL-i Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel. Esimeses alapeatükis tuuakse välja Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogu istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Teises alapeatükis kirjeldatakse ja analüüsitakse, milliseid võtteid ja kuidas on Eesti kasutanud EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-suunaliste seisukohtade kaitsmisel. Kolmandas alapeatükis tuuakse välja uurimistöö järeldused ning tehakse ettepanekuid edasisteks uuringuteks.

3.1. Eesti peamised seisukohad Euroopa Liidu välisasjade nõukogu istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas

Selles alapeatükis keskendutakse dokumentide ja intervjuude analüüsile ning selle tulemustele eesmärgiga leida vastused uurimisküsimusele, millised olid Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulise sissetungist Ukrainasse. Kõigepealt on välja toodud läbivad Eesti seisukohad EL-i välisasjade nõukogu istungite eel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Seejärel võrreldakse dokumendianalüüsist saadud andmeid ekspertintervjuudest saadud tulemustega. Viimaks analüüsitakse Eesti seisukohtade kajastatust EL-i välisasjade nõukogu istungite peamistes tulemuste pressiteadetes seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Analüüsis on sarnase tähendusega tekstiosad koondatud vastavate kategooriate alla.

Eesti on mõistnud väga tugevalt hukka Venemaa agressiooni Ukrainas ja on täiemahulise sõja algusest olnud häälekas eestkõneleja, et EL kehtestaks ranged meetmed rahvusvahelise õiguse rikkumiste vastu. Eesti tunnustab Ukraina territoriaalset terviklikkust ja suveräänsust ning leiab, et Venemaa tegevus kujutab endast ohtu Euroopa stabiilsusele ja julgeolekule. Eesti toetab Venemaa-vastaste meetmete kehtestamist seni, kuni Ukraina suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust austatakse täielikult.

Esiteks, Eesti läbivaks ja peamiseks seisukohaks on EL-i välisasjade nõukogu istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas olnud täiendavate sanktsioonide ja teiste vastumeetmete

kehtestamine Venemaale seni, kuni Venemaa pole valmis lõpetama agressiooni Ukraina vastu ning taastama Ukraina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse. Sanktsioonide kehtestamisega seonduvad arengud on aasta jooksul toodud välja igas Eesti seisukohtade seletuskirja dokumendis. Kuigi igas seletuskirjas ei ole sõnaliselt välja toodud, milliseid konkreetseid ja täiendavaid sanktsioone pooldatakse, on igas seletuskirjas ülevaade Venemaa-suunaliste sanktsioonide kehtestamise hetkeolukorrast.

Eesti on läbivalt rõhutanud täiendavate sanktsioonide kehtestamise vajadust (11.04.22, 17.10.22, 14.11.22, 12.12.22, 23.01.23 ja 20.02.23 välisasjade nõukogu istungite seisukohtades). Eraldi on toetatud sanktsioone nafta ja gaasisektorile (11.04.2022, 12.12.22 ja 23.01.23), mere- ja maismaakaubandusele (11.04.22 ja 20.02.23), krüptovaluuta teenustele (11.04.22), pangandusele ja/või pankade väljalülitamisele SWIFT süsteemist (11.04.22 ja 12.12.22) kaevanduses kasutatavatele kaupadele ja tehnoloogiale, voolugeneraatoriseadmetele ja veinikülmikutele (14.11.22).

Samuti on Eesti toetanud tehnoloogiakompaniide, mis edastavad isikuandmeid Vene luureorganisatsioonidele, teenuste keelustamist ja teatud kodanike, sh oligarhide ja Vene riigiparatuurile lähemalseisvate isikute, sanktsiooninimekirja lisamist (11.04.22), hinnalae kehtestamist Venemaa naftale ja sellega seonduvat (14.11.22, 23.01.23 ja 20.02.23) ja keelu kehtestamist sanktsioneeritud kaupade transiidile läbi Venemaa (14.11.22 ja 12.12.22).

Eesti on läbivalt seisnud ka Venemaale tasutavate maksete ja rahade külmutamise eest, eesmärgiga peatada sõjamasin ja mõjutada Venemaa majandust. Eesti seisukohtadest välisasjade nõukogu 11. aprilli 2022 istungiks selgub, et agressiooni esimestel kuudel esitas Eesti sooviavalduse paigutada Venemaale tasutavad nafta- ja gaasimaksud osaliselt hoiule ja kasutada seda Ukraina ülesehitamiseks. Ühtlasi on Eesti toetanud Venemaa varade külmutamist ja/või nende kasutamist Ukraina ülesehitamisel (11.04.22, 14.11.22, 23.01.23 ja 20.02.23).

Teiseks, Eesti on oma seisukohtades EL-i välisasjade nõukogu istungitel rõhutanud, et Venemaa agressioonile õigusliku hinnangu andmine on EL-i Venemaa-poliitika eeltingimuseks. Eesti eesmärk on olnud tagada süüdlaste täielik vastutus Ukrainas sooritatud kõige raskemate rahvusvaheliste kuritegude (sõja-, genotsiidi-, ja inimsusevastaste kuritegude ning agressioonikuriteo) eest.

Eesti on toetanud president Vladimir Putini ja Venemaa võimuladviku õiguslikult vastutusele võtmist toimepandud agressiooni eest (14.11.22, 12.12.22 ja 23.01.23). Samuti on läbivalt toetatud Ukraina ettepanekut agressioonikuritegude rahvusvahelise eritribunali loomiseks nii EL-i sees kui ka laiemalt (14.11.22, 12.12.22 ja 20.02.23). Eesti on pidanud eraldi oluliseks, et arutelud selles valdkonnas EL-i tasandil viiksid konkreetsete ettepanekuteni (23.01.23 ja 20.02.23).

Kolmandaks, Eesti jaoks on olnud oluline aktiivselt kaasa lüüa EL-i ja Venemaa suhete ümber kujundamises peale Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse. Juba 11. aprilli 2022 välisasjade nõukogu istungil oli Eesti seisukoht, et jätkata tuleb pingutusi Venemaa poliitiliseks isoleerimiseks, sealhulgas rahvusvahelistes organisatsioonides. 16. mai 2022 välisasjade nõukogu istungil oli Eesti seisukoht, et rahvusvahelisel areenil tuleb Venemaa esile tuua toidujulgeoleku kriisi põhjustajana. Eesti on rõhutanud, et üldised printsiibid peaksid suhetes Venemaaga tooma selgelt välja, et Venemaa on kõige otsesem ja vahetum oht Euroopa julgeolekule (14.11.22). Eesti seisukohtades EL-i välisasjade nõukogu 14. novembri 2022 istungil tuleb välja, et vastuseks Euroopa välisteenistuse ettepanekule töötada välja EL-i ja Venemaa vaheliste suhete tuleviku põhiprintsiibid, ühines Eesti koos teiste Balti riikidega Poola koostatud dokumendiga. Lisaks on Eesti seisukoht olnud, et EL peab lähtuma suhetes Venemaaga eesmärgist taastada Ukraina suveräänsus ja territoriaalne terviklikkus rahvusvaheliselt tunnustatud piirides ning Eesti ei ole valmis arutama formaate ja kohti, kus võiks toimuda EL-Venemaa poliitiline dialoog (14.11.22).

Neljandaks, Eesti on terve sõja vältel pooldanud Ukraina igakülgset toetamist nii poliitiliselt, majanduslikult, kaitsealaselt kui humanitaarabiga, sh talveks valmistumisel ja energiataristu taastamisel (11.04.22, 17.10.22, 12.12.22 ja 20.02.23). Eelpoolmainitud tegevuste eesmärk on olnud Ukraina toetamine Venemaa agressioonisõjas ning seeläbi Venemaa agressiooni lõpetamine. Eesti on olnud seisukohal, et Ukraina peab ise sõnastama elemendid, mis on vajalikud rahu saavutamiseks ning toetatakse algatusi, mis aitavad hoida initsiatiivi rahvusvahelisel areenil Ukraina käes (23.01.23).

Majandusliku poole pealt on Eesti jaoks olnud oluline, et EL-i toetus ja 2023. aastaks kavandatud makromajanduslik finantsabi Ukrainale arvestaks Venemaa agressioonist tulenevaid võimalikke muudatusi ja oleks paindlik (12.12.22). Eesti tervitas 20. veebruari 2023 välisasjade nõukogu istungi seisukohtades Ukraina ülesehituse koordineerimiseks

doonorplatvormi loomist. Eesti seisukohtades 17. oktoobri 2022 välisasjade nõukogu istungil on toodud välja, et Eesti osaleb aktiivselt Ukraina ülesehituses ning Eesti saatkond Kiievis korraldas 27. septembril 2022 Žõtomõri oblasti ülesehitamiskonverentsi, et tõmmata Ukraina ülesehitamisele tähelepanu ja suurendada Eesti nähtavust. Samas dokumendis toodi välja, et Eesti on avaldanud valmisolekut korraldada 2025. aasta Ukraina ülesehituse konverents.

Kaitsealaselt on Eesti toetanud EL-i Ukraina sõjalise abimissiooni loomist ning selle kiiret ellu rakendamist Ukraina vajaduste ja soovide järgi (17.10.22, 14.11.22 ja 23.01.23). Kuigi EL-i kaitsepoliitika ei käi ÜVJP alla, siis on selle uurimistöökontekstis oluline välja tuua, et Eesti on olnud esirinnas ka sõjalise abi andmisel ning 11. aprilli 2022 välisasjade nõukogu Eesti seisukohtades toodi välja, et Eesti oli üks esimesi Euroopa riike, kes otsustas juba detsembris 2021 anda relvaabi koostöös USA, Ühendkuningriigi, Läti ja Leeduga ning on sellest ajast jätkanud Ukrainale nii surmava kui mittesurmava sõjalise abi andmist.

Seoses äärmiselt tõsise humanitaarolukorraga Ukrainas on Eesti toetanud Venemaa survevastamist, et võimaldada tsiviilelanike evakuatsioon kriisikolletest ja takistamatu humanitaarabi juurdepääs abivajajateni (11.04.22). Eesti on toetanud ka Venemaa Ukraina-vastases agressioonist põhjustatud maailma toidujulgeoleku ohtude kiiret leevendamist (16.05.22).

Eesti on Venemaa täiemahulise sisetungi algusest toetanud Ukrainale selge sõnumi andmist EL-iga liitumise perspektiivi kohta. 11. aprilli 2022 välisasjade nõukogu istungi Eesti seisukohtades tuleb välja, et VV otsustas 3. märtsil 2022 toetada Ukrainale kandidaatriigi staatuse andmist kooskõlas EL-i Lepingu artikliga 49. Eesti on rõhutanud korduvalt vajadust astuda kandidaatriigi staatuse andmisel konkreetseid ja ambitsioonikaid samme (16.05.22, 17.10.22, 14.11.22 ja 12.12.22).

Eelpool väljatoodud dokumendianalüüsi järeldusi Eesti peamistest seisukohadest EL-i välisasjade nõukogu (välisministrid) istungitel seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas toetavad ka ekspertintervjuude abil saadud andmed. Intervjuude põhjal on Eesti peamised seisukohad olnud täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine Venemaale, Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmine, EL-i ja Venemaa suhete ümber kujundamine ning Ukraina igakülgne toetamine ja EL-iga liitumisperspektiivi andmine.

„Täiendavate sanktsioonide kehtestamine, sõjakurjategude eest vastutusele võtmine ning Ukraina igakülgne toetamine ja EL-i liitumisperspektiivi andmine on ainult lühike kokkuvõttev nimekiri Eesti seisukohtadest. Eesti on seisnud ka Venemaa igakülgse isoleerimise eest.” (Ekspert 1)

Oluline on välja tuua, et Eesti seisukohad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas tulenevad eelkõige eesmärgist nõrgestada Venemaad ning takistada Venemaa sõjamasina rahastamist. Eesti tajub Venemaa käitumist ohuna regionaalsele stabiilsusele ja julgeolekule ning kindel seisukoht on vajalik nii enda kui ka liitlaste rahvuslike huvide kaitsmiseks.

„Eesti poliitika Venemaa-suunal on olnud ikkagi kõik see, mis aitab lisaks sanktsioonidele kaasa Venemaa nõrgestamisele, eelkõige rahvusvahelisel tasandil, eesmärgiga tõsta Venemaa jaoks sõja hinda. Venemaa rahvusvaheline isoleerimine näiteks.” (Ekspert 1)

„Sanktsioonide kehtestamine on olnud eesmärgiga õõnestada Venemaa sõjamasinat ja tõsta sõja hinda.” (Ekspert 2)

Muu hulgas selgus, et Eesti on rõhutanud täiendavate sanktsioonide kehtestamise vajadust Venemaale juba täiemahulise sissetungi algusest:

„Esimestes sanktsioonipakettides on näha väga palju Eesti näpujälgi. Näiteks Putini ja Lavrovi pereliikmete sanktsioneerimine.” (Ekspert 3)

Intervjuudest tuli ka selgelt välja, et Eesti jaoks on Venemaa agressioonile õigusliku hinnangu andmine EL-i Venemaa-poliitika eeltingimuseks. Eesti on toetanud Venemaa sõjakurjategude eest vastusele võtmist ning eritribunali moodustamist:

„Seoses Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmisega, Eesti on häälekalt seisnud agressioonikuriteo eritribunali moodustamise eest.” (Ekspert 2)

Lisaks leidis ka kinnitust asjaolu, et Eesti jaoks on olnud oluline aktiivselt kaasa lüüa EL-i ja Venemaa suhete ümber kujundamises ning pooldanud Venemaa ümber sõnastamist kui julgeolekuohtu EL-ile.

„Eesti on toetanud Venemaa ümber sõnastamist julgeolekuohuna, mis algas tegelikult enne täiemahulist Ukraina sõda strateegilise kompassi ehk EL-i esimese julgeolekustrateegia näol.” (Ekspert 2)

Ekspertintervjuudest saadud andmed kinnitasid, et Eesti on terve sõja vältel pooldanud Ukraina igakülgset toetamist nii poliitiliselt, majanduslikult, kaitsealaselt kui humanitaarabiga:

„Loomulikult, et Ukraina võidaks selle sõja ehk Ukraina igakülgne abistamine nii sõjaliselt, makromaanduslikult kui ka humanitaaraselst. Ka sanktsioonide kehtestamine.” (Ekspert 2)

„Eesti on kindlalt ja häälekalt seisnud Euroopa Liidu rahurahastu alt Ukraina sõjalise toetamise eest.” (Ekspert 2)

„EL-i laskemoona ettepanek on täiesti unikaalne, mis on puhtalt Eesti algatust algusest kuni lõppviimistluseni.” (Ekspert 3)

Veel enam, see, et Eesti on Venemaa täiemahulise sissetungi algusest toetanud Ukrainale selge sõnumi andmist EL-iga liitumise perspektiivi kohta, leidis kinnitust ka ekspertintervjuu läbi viimisel:

„Kandidaatstaatus andmine on puhtalt Balti ja Poola koostöö ja initsiatiiv.” (Ekspert 3)

Järgnevalt tuuakse välja Eesti seisukohtade kajastatus EL-i välisasjade nõukogu istungite peamistes tulemuste pressiteadetes seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas eesmärgiga leida Eesti seisukohtade ja välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste ühisosa. Siinjuures tuleb silmas pidada, et ühisosa Eesti seisukohtade ja välisasjade nõukogu (välisministrid) istungite peamiste tulemuste pressiteadete vahel ei pruugi anda kõikehõlmavat ja detailset ülevaadet Eesti seisukohtade kajastatusest välisasjade nõukogu vastu võetud otsustes ja ÜVJP kujundamises. ÜVJP juures tuleb arvesse võtta, et üldised suunised lepib kokku Euroopa Ülemkogu, kuid kelle panust selles uurimistöös täpsemalt ei käsitleta. Siiski joonistuvad analüüsist välja üldised Eesti prioriteedid seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas, mille eest on jõuliselt seistud.

Nagu eelpool mainitud, on Eesti läbivalt rõhutanud täiendavate sanktsioonide kehtestamise vajadust Venemaa täiemahulise sissetungi algusest. Sanktsioonide kehtestamise vajaduse olulisuse osas on olnud EL-i liikmesriikide seas tugevalt ühel meelel, kuna juba 25. veebruari 2022. aasta välisasjade nõukogu erakorralise istungi peamiste tulemuste pressiteatest on näha, et lepiti koheselt kokku (täiendavate) sanktsioonide ette valmistamises. Veel enam, Venemaa-suunaliste sanktsioonide temaatika on läbivalt kajastatud peaaegu kõigis välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteadetes. Samuti on aktiivset kajastust leidnud Eesti seisukoht, et tuleb jätkata Venemaa diplomaatilist ja rahvusvahelist kontrollimist ning isoleerimist. Sõja esimestel päevadel lepiti välisasjade nõukogu 25. veebruari 2022

erakorralisel istungil kokku diplomaatiliste jõupingutuste suurendamises, et tagada Venemaa ebaseadusliku ja provotseerimata agressiooni võimalikult laialdane rahvusvaheline hukkamõistmine. Lisaks ollakse agressiooni algusest peale üksmeelel, et tähtis on Ukrainat jätkuvalt tugevalt toetada makromajanduslike, poliitiliste ja praktiliste vahenditega, mis kajastub läbivalt nii Eesti seisukohtades kui ka välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteadetes.

See, et Eesti esmane fookus on võrreldes teiste valdkondadega olnud läbivalt täiendavate sanktsioonide ja teiste vastumeetmete kehtestamine Venemaale seni, kuni Venemaa pole valmis lõpetama agressiooni Ukraina vastu, tuleb selgelt välja. Näiteks, kui 11. aprilli 2022 välisasjade nõukogu istungi peamiste tulemuste pressiteatest on näha, et juba siis rõhutati eraldi rahvusvahelise õiguse ränkade rikkumiste eest vastutusele võtmise tähtsust, sealhulgas tähelepanu osutamist Venemaa sõjakuritegudele ning rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumistele, siis Eesti rõhutas seda teemat oma põhisõnumites alles hiljem. Kuigi Eesti üks peamisi seisukohti on olnud Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmine, siis Eesti seisukohtades on seda valdkonda konkreetselt kajastatud alles 14. novembri 2022 välisasjade nõukogu istungil, kui Eesti toetas Venemaa agressioonikuritegude rahvusvahelise eritribunali loomist.

Valdkond, milles Eesti on olnud eesrindlik, on Ukrainale EL-i kandidaatstaatus andmine, mida Eesti väljendas oma seisukohtades juba täiemahulise sõja algusest (21.02.2022). Seda toetab asjaolu, et välisasjade nõukogu istungi pressiteates tuuakse see teema välja alles juulis (18.07.22), kui sõnastati, et EL jätkab Ukraina toetamist tema reformikava rakendamisel EL-i väljavaate raames pärast seda, kui Euroopa Ülemkogu andis Ukrainale kandidaatriigi staatus.

Kuigi EL-i kaitsepoliitika ei käi ÜVJP alla, siis on selle uurimistöö teemat arvesse võttes oluline välja tuua, et valdkond, milles eest on Eesti välisasjade nõukogu (välisministrid) istungitel eesrindlikult seisnud, on täiendava sõjalise abi andmine Ukrainale. See, et Eesti oli üks esimesi Euroopa riike, kes otsustas juba 2021. aasta detsembris anda relvaabi koostöös Ameerika Ühendriikide, Ühendkuningriigi, Läti ja Leeduga, toodi Eesti seisukohtades EL-i välisasjade nõukogu istungitel välja juba sõja esimestel kuudel. Täiendava rahalise toetuse andmise vajalikkust Ukraina relvajõududele on läbivalt välja toodud välisasjade nõukogu istungite peamistes tulemustes, esimestel kordadel juba veebruaris ja märtsis, kuid välisministrid arutasid

konkreetselt ettepanekut anda Euroopa rahurahastust täiendavalt 500 miljonit eurot relvade tarnimiseks Ukrainasse alles 16. mail 2022.

Vastupidiselt, teema, mida on korduvalt mainitud erinevates EL-i välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteadetes, on vajadus tugevdada kommunikatsiooni ja võidelda Venemaalt tuleva desinformatsiooni vastu (11.04.22 välisasjade nõukogu pressiteade). Eesti seisukohtades ei ole aga desinformatsiooni vastu võitlemise tähtsus eraldi läbivalt kajastust leidnud ning võib järeldada, et Eesti prioriteedid on olnud eelkõige täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine, Venemaa poliitiline isoleerimine ning Ukraina igakülgne toetamine nii EL-i kandidaatriigi staatuse kui ka otsese relvaabi andmisega.

Kokkuvõtteks võib VV poolt kinnitatud Eesti seisukohtadest EL-i välisasjade nõukogu istungitel ning ekspertintervjuudest EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP kujundamisega seotud Eesti ametnikega järeldada, et peamised suunad, mida Eesti on viimase aasta jooksul EL-i Venemaa-poliitika kujundamisel toetanud, on järgmised:

1. Täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine Venemaale
2. Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmine
3. EL-i ja Venemaa suhete ümber kujundamine
4. Ukraina igakülgne toetamine ja EL-iga liitumisperspektiivi andmine

Täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine Venemaale ning Ukraina igakülgne toetamine on valdkonnad, mis on olnud nii Eesti kui ka EL-i välisasjade nõukogu prioriteedid seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas. Samuti, Eesti ja EL-i välisasjade nõukogu on pidanud oluliseks Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmist, kuid Eesti on selles osas olnud üksikasjalikum ning toetanud konkreetselt Venemaa agressioonikuritegude rahvusvahelise eritribunali loomist. Eesti on olnud eesrindlik Ukrainale EL-i kandidaatstaatus ning selle uurimistöö teema alla mittekuuluva valdkonna ehk täiendava sõjalise abi andmise osas Ukrainale. Valdkond, mille eest Eesti seisab, aga mis ei leidnud välisasjade nõukogu istungite peamiste tulemuste pressiteadetes kajastust, on Venemaa ümber sõnastamine EL-i julgeolekuohuna.

3.2. Eesti võtted Euroopa Liidu välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel

Selles alapeatükis keskendutakse poolstruktureeritud ekspertintervjuude analüüsile. Intervjuude eesmärk oli leida vastused uurimisküsimusele, milliste võtete abil on Eesti püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse.

Intervjuudest tuli selgelt välja, et Eesti peab oluliseks rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks olemist. Kuuludes rahvusvahelistesse organisatsioonidesse, saab Eesti omada suuremat häält ja mõju globaalsete poliitikate ning otsuste kujundamisel. Ekspertid rõhutasid, et kuigi Eesti jaoks on välispoliitiliselt oluline hoida ka häid kahepoolseid suhteid, on siiski oluline olla rahvusvaheliste organisatsioonide liige.

„Kõik rahvusvahelised organisatsioonid, kus Eestil on samaväärne hääl ümber laua võrreldes endast suuremate riikidega, on ilmselgelt välispoliitiliselt ülioluline.”
(Ekspert 2)

„Eesti on niivõrd väikene riik ning Eesti välispoliitiline jõuõlg on ainult suuremas grupis.” (Ekspert 2)

Kuigi Eesti jaoks on oma välispoliitiliste seisukohtade ellu viimisel oluline olla rahvusvaheliste organisatsioonide liige, toodi intervjuudes välja just EL-i unikaalsus. Teiste EL-i liikmesriikidega koostööd tehes võib Eesti saavutada suuremat mõju ja tulemuslikkust oma huvide elluviimisel globaalsel areenil.

„Eesti jaoks on küll olemas globaalne tasand ÜRO näol, kuid Eesti tugevus seisneb regionaalsel tasandil EL-i ja NATO liikmeks olemisega.” (Ekspert 1)

„Euroopa Liit teeb palju enam, kui teised rahvusvahelised organisatsioonid.” (Ekspert 1)

Intervjuudest tuleb selgelt välja, et Eesti jaoks on jätkuvalt oluline tugev EL-i välispoliitika, mis võib takistada potentsiaalseid vastaseid agressiivselt käitumast ja aidata ära hoida konfliktide eskaleerumist.

„Euroopa Liit on Eesti jaoks välispoliitiliselt väga oluline.” (Ekspert 3)

„Välispoliitilises mõttes on Eesti huvides ühtne, tugev, kõlav ja jõuline EL-i välispoliitika.” (Ekspert 1)

Muu hulgas tõid intervjuueeritavad välja, miks on Eesti jaoks oluline just Venemaa-poliitika ellu viimisel olla EL-i liige. Eesti jaoks on oluline kaasa rääkida selles, kuidas EL Venemaaga suhtleb ning seista poliitikate eest, mis peegeldavad Eesti huve ja muresid. Kui Eesti ei oleks EL-i liige, peaks ta toetuma teiste riikide otsustele, mis ei pruugi alati olla kooskõlas Eesti enda huvidega.

„Suures plaanis on Eesti jaoks oluline olla EL-is, kuna me ei soovi, et poliitika kujundamine käiks üle meie pea. Eesti ei soovi, et meid puudutavat poliitikat tehakse Lääne-Euroopa riikides otse Venemaaga. Eesti võimalus on läbi EL-i olla „suures mängus sees”. See on siis kõik lisaks kahepoolsetele suhetele.” (Ekspert 1)

„Eestil on parem ajada rahvusvahelist poliitikat üheskoos Euroopa suurriikidega, kui üksinda kahepoolset poliitikat, nt. Venemaa või Hiinaga. Eesti hääl on selle võrra tugevam.” (Ekspert 2)

Intervjuudest selgub, et Eesti jaoks on EL-i liikmeks olemise eelis see, et välispoliitilistes küsimustes on Eestil samaväärne hääl endast suuremate riikidega. See annab Eestile võimaluse teha oma hääl kuuldavaks ja mõjutada EL-i välispoliitika suunda. ÜVJP on EL-i sisese välispoliitika võtmemehhanism, mis annab Eestile otsustusprotsessides võrdse hääleõiguse, võimaldades panna oma hääl maksma.

„Kuna Eesti on nii väikene, siis ainuke võimalus oma hääl maksma panna on grupis ning EL-il on selleks ÜVJP, mis võetakse vastu ühehäälselt. Kõigil liikmesriikidel on võrdne hääl.” (Ekspert 2)

Kokkuvõttes võib järeldada, et Eesti püüab suurendada oma rahvuslikku mõju maailmas ning kasutab EL-i oma rahvuslike huvide mitmekordistajana. Eesti soovib edendada oma riiklike huve EL-i tasemel ning EL-i vaadeldakse kui vahendit riiklikult määratletud eesmärkide saavutamiseks. Seda olukorda ilmestab ühes intervjuus välja toodud hea näide seoses Eesti rahva toetusega EL-ile.

„Kui Eesti oli EL-iga liitumas, siis kasutati argumente, et see on meie jaoks julgeolekupoliitiliselt oluline, et me saaksime oma Venemaa-poliitikat teostada. Toetus EL-ile ei olnud toona aga väga suur. 2007. aastal pronksiöö ajal kohtus Angela Merkel Saksamaal Vladimir Putiniga. Putin tõi kohtumises välja, et eestlased on fašistid, mille

peale vastas Merkel, et te räägite EL-i liikmesriigist ehk EL-ist tervikuna. See sõnavõtt läks avalikuks ning toetus EL-ile kasvas Eesti ühiskonnas tohutult.'' (Ekspert 3)

Järgnevates alapeatükkides antakse ülevaade, milliste võtete abil on Eesti püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL-i ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse.

3.2.1. Veenvate argumentide kasutamine

Intervjuudest selgus, et Eesti on oma välispoliitiliste seisukohtade kaitsmisel EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel kasutanud mitmeid argumente. Erinevate argumentide kasutamine on rahvusvaheliste läbirääkimiste edu oluline eeltingimus. Väikesed riigid saavad kodutööd tehes ja veenvaid seisukohti esitades EL-i poliitikatele mõju avaldada. Eelkõige on Eesti viidanud EL-i ühistele põhinormidele ja väärtustele nagu julgeolek ja inimõigused.

„Euroopa tasandil rõhutas Eesti juba enne Venemaa täiemahulist sissetungi, et Venemaa rikub absoluutselt kõiki Euroopa julgeolekuarhitektuuri põhimõtteid.'' (Ekspert 1)

„Eesti on kasutanud eelkõige julgeolekul põhinevaid argumente ehk Ukraina julgeolek on Euroopa julgeolek. Venemaa on agressor, kelle kavatsused ja vaenulik hoiak Euroopa vastu ei ole muutnud'' (Ekspert 2)

„Kindlasti on rõhutatud ka inimõigusi, kuid rohkem rahvusvahelist õigust ja õiglust. Ehk kasutada reeglite põhisest maailmakorrast tulenevalt võimalusi luua õiglus.'' (Ekspert 2)

„Eesti kasutab absoluutselt kõiki argumente, mis meie kasutuses on, nii emotsionaalseid kui ka normatiivseid.'' (Ekspert 3)

Eesti on tabavalt illustreerinud julgeolekuohtude tegelikke tagajärgi pakkudes konkreetseid näiteid minevikust. Sellised konkreetset näited võivad aidata muuta probleemid konkreetsemaks ja avalikkusele kättesaadavamaks. Eesti on kasutanud oma Venemaa-suunaliste seisukohtade eest seismisel just näiteid ajaloost viidates EL-i julgeolekule.

„Seoses Venemaa otsusega kuulutada välja osaline mobilisatsioon oli Euroopa Nõukogu president Charles Michel andnud intervjuu, et kõik mobilisatsiooni eest

põgenejad on Euroopasse teretulnud. Eesti argument COREPER-is oli toona, et tegemist on sama olukorraga, kui Saksamaa Liitvabariigi kantsler Angela Merkel tegi 2015. aastal Süüria lapsega pilti ja ütles et kõik on teretulnud. Ja kõik tulidki Euroopasse. Venemaa plaan oli mobiliseerida 300 000 inimest ja kui nad kõik põgenevad ära, siis võetakse järgmised 300 000. Siis kasutati seda argumenti, et Venemaal on mobilisatsiooniõiguslikke mehi (Venemaa kaitseminister Sergei Šoigu sõnul) 25 miljonit. Ehk kui me praegu ütleme, et kõik on teretulnud, siis me potentsiaalselt kutsume Euroopasse 25 miljonit Venemaa kodanikku pluss nende pereliikmed. See töötas hästi, kuigi teatud riigid juhtisid tähelepanu inimõigustele. Eesti sai aga nõusse räägitud EL-i sisevoliniku ütlemata, et need inimesed ei ole teretulnud ja viisaeeskirjad tuleb üle vaadata. Kui me suutsime selle ümber pöörata, suutsime me EL-i ümber pöörata.’’ (Ekspert 3)

Kodutööd tehes saavad väikesed riigid koguda andmeid ja tõendeid, mis toetavad riigi seisukohti konkreetsetes poliitikaküsimustes, misjärel saavad nad teistele liikmesriikidele ja EL-i institutsioonidele veenva väite esitada. Kui argumendid on veenvad, võib Eesti seeläbi mõjutada EL-i tegema poliitilisi otsuseid ning esitada oma positsiooni kui laialdaselt tunnustatud põhimõtetele tuginevat, mitte ainult omakasu või võimupoliitikast ajendatult. Märkimisväärne on see, et intervjuueeritavad rõhutasid argumentide kasutamisel faktide olemasolu tähtsust. Allpool olev näide on küll seotud ÜJKP valdkonnaga, mis ei kuulu ÜVJP ega sellest tulenevalt selle uurimistöökeskse fookuse alla. Sellegipoolest on oluline see siiski välja tuua, kuna ilmestab olukorda hästi.

„Hea näide on Eesti laskemoona ettepanek, mis sai Euroopa Ülemkogul kinnituse. Inimesed käivad ja patsutavad meie õlale, paljud ei usu, et see oli meie ettepanek. Samuti ei hoomata, kuidas see ettepanek suruti läbi viie nädalaga. Seda saab teha ainult siis, kui sul on raudsed andmed, kindlad seisukohad ja kindel loogika. Alles siis tuleb julgus oma ideede eest seista. Kui kodutöö ei ole tehtud, siis ei ole midagi välja mängida. Oluline on argumentide vettpidavus.’’ (Ekspert 3)

Eesti on muu hulgas kasutatud ka normatiivseid argumente eesmärgiga rõhutada rahvusvahelise õiguse kehtivust. Normatiivsed argumendid põhinevad väärtustel, moraalil ja normidel, mida jagavad laialdaselt erinevad rahvusvahelise süsteemi osalised. Nendele ühistele väärtustele viidates saavad väikeriigid püüda luua ühist alust teiste osalejatega. Intervjuudes toodi eriti esile ÜRO põhikirjale põhimõtetele viitamine, kuid ka näitena kasutati ka Euroopa julgeoleku- ja koostööorganisatsiooni lepinguid.

„Rahvusvahelised põhimõtted ongi ainsad, mida Eesti saab rõhutada.” (Ekspert 1)

„Eesti on kõikides oma kõnedes ja jutupunktides seoses Venemaa-suunalise poliitika kujundamisega viidanud ÜRO põhihartale ja nende väärtustele. Eelkõige ka seda, et ÜRO julgeolekunõukogu liige rikub raskelt ÜRO põhiharta reegleid.” (Ekspert 1)

„Eesti on viidanud ka Euroopa julgeoleku- ja koostööorganisatsiooni Helsingi lepetele ja Pariisi hartale (millega kuulutati, et lõhestumise ja vastasseisude ajastu Euroopas on lõppenud).” (Ekspert 1)

Väikeriigid saavad kompenseerida struktuurseid puudusi veenvate argumentide koostamisel läbi kontaktide omamise kaudu EL-i institutsioonidega, mis läbi saadakse kaalul oleva küsimuse kohta täiendavat taustateavet, et kompenseerida piiratud riigisiseseid võimalusi. Intervjuudest tuleb selgelt välja, et Eestil on olnud märkimisväärset kasu kontaktide omamisest EL-i institutsioonides töötavate inimestega.

„Eestil on läinud väga hästi, sest EL-i institutsioonides on meil õiged inimesed õiges kohas ja oma silmad ja kõrvad õigetel positsioonidel, nt. Mati Maasikas, kes on EL-i eriesindaja Ukrainas, Piia Mathisen Charles Micheli kabinetis, Kaisa Laever on Euroopa välisteenistuse Venemaa laud ning Tanel Tang, kes tegeleb Euroopa Komisjonis Ukraina abistamisega. Me näeme, kust hakkab probleem tulema ning me saame õigel ajal reageerida.” (Ekspert 3)

3.2.2. Koalitsioonide ehitamine

Nagu eelnevalt mainitud, võivad liikmesriigid püüda kujundada EL-i välispoliitilist tegevuskava ja moodustada sarnaselt mõtleivate riikidega koalitsioone, et mõjutada küsimusi, mille üle EL-i tasandil peetakse läbirääkimisi ja arutelusid. Intervjuudest saadud andmed kinnitasid, et Eesti olulisemad partnerid EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulise sissetungist Ukrainasse on olnud (jätkuvalt) Läti, Leedu ja Poola. Lisaks toodi välja koostöö olulisus Tšehhi, Soome ja Slovakkia.

„Balti riigid ja Poola on olnud Eesti jaoks peamised partnerid.” (Ekspert 1)

„Peamised partnerid on muidugi Balti riigid ja Poola, seda seetõttu, et meie oleme Venemaale kõige lähemal. Kindlasti ka Tšehhi ja Slovakkia.” (Ekspert 2)

„Loomulikult on peamised Eesti partnerid Balti riigid ja Poola. Näiteks on EL-i kandidaatstaatus meie ühine algatus. Vahel ka Tšehhi ja Soome.” (Ekspert 3)

Muu hulgas toodi välja, et Eesti partnerid võivad sõltuda konkreetsest valdkonnast.

„Kindlasti võivad partnerid teemade kaupa erineda ning konkreetsemates asjades, nt sanktsioonide kehtestamisel võime leida ühisosa ka Lääne-Euroopa suurriikidega, sõjakurjategude eest vastutusele võtmisel aga Hollandiga jne.” (Ekspert 2)

Samuti rõhutati, et Eesti on saanud oma välispoliitiliste huvide eest seismisel EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel koalitsioonide loomisest kasu. Koalitsioonide loomise kaudu saab väike riik ühendada oma ressursid, teadmised ja diplomaatilise mõju, et mõjutada ja edendada oma välispoliitilisi huve. Eesti on koostööl põhineva lähenemisviisi kasutamise abil saanud oma mõju suurendada ja potentsiaalselt saavutada soodsamaid tulemusi, kui ta oleks üksi.

„Eesti jaoks on loomulikult aidanud koostöö erinevate partneritega oma välispoliitiliste huvide eest seista.” (Ekspert 1)

„Eesti on koalitsioonide loomisest saanud kasu. Muidugi ka seetõttu, et ÜVJP otsuseid võetakse vastu ühehäälselt. Koalitsioone tuleb luua eesmärgiga, et kõik on pardal. Koalitsioonid aitavad läbi rääkida või teha kompromisse.” (Ekspert 2)

„Eesti tegeleb aktiivselt ka teiste partnerite leidmisega.” (Ekspert 3)

Küll aga on siinjuures oluline välja tuua, et Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse on tõenäoliselt ühtlustanud seisukohad EL-i liikmesriikide vahel ning üldiste seisukohtade loomisel ei ole koalitsioonide loomine olnud Eesti jaoks vajalik. Venemaa täiemahuline sissetung võis olla äratuskell mõistmaks Ukraina olukorra tõsidust ja ohtu, mida see kujutab endast EL-i piirkondlikule stabiilsusele. Küll aga on koalitsioonide loomine olnud oluline konkreetsemate teemade ja sõnastuste kirja panemisel.

„Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse ja sellele järgnenud šokk ühtlustanud seisukohad kõikide liikmesriikide vahel. Isegi Ungari, kes on küll konkreetsete sanktsioonide vastu olnud, on suures plaanis olnud EL-iga ühisel seisukohal. Suures julgeolekupoliitilises kontekstis ei ole koalitsioonide loomine vajalik olnud, küll aga väga konkreetsete teemade ja sõnastuste kirja panemise puhul on see oluline. Teatud

sanktsioonide kehtestamise ja sõnastamise osas on Eesti leidnud täiesti ootamatuid koalitsioone riikidega, kes asuvad teises Euroopa otsas.'' (Ekspert 3)

„Väärtusküsimustes ei ole koalitsioonide loomine oluline, küll aga konkreetsete teemade lahendamisel.'' (Ekspert 1)

3.2.3. Eeskuju näitamine ja maine

Riiki võetakse kõige tõenäolisemalt argumentide esitamisel tõsiselt, kui teda tunnustatakse juhi või eksperdina selles valdkonnas. Üks selline viis on näidata eeskuju, et saada oma seisukohtade kaitsmisel teiste liikmesriikide toetus. Edukate siseriiklike algatuste esiletõstmine võib näidata teistele liikmesriikidele, et Eestil on kõnealuses küsimuses väärtuslikud teadmised ning poliitikate rakendamine võib EL-i tasandil tuua kasu. Intervjuudest selgus, et Eesti on teinud riiklikul tasandil omal algatusel otsuseid eesmärgiga veenda teisi liikmesriike või EL-i oma eeskuju järgima. Nagu eelnevalt on korduvalt mainitud, siis EL-i kaitsepoliitika ei kuulu ÜVJP ega sellest tulenevalt selle uurimistöo teema alla. Siiski rõhutasid intervjuueeritavad korduvalt Eesti eeskuju kaitsepoliitika valdkonnas.

„Eesti on rõhutanud, et juba enne täiemahulise sissetungi algust anti Ukrainale relvi, sest Eesti uskus juba siis, et läheb sõjaks. Eesti tegi juba siis kõige suuremad kaitsealased otsused vahetult enne sõja algust.'' (Ekspert 3)

„Kindlasti ka see, et Eesti tõstab oma kaitsekulusid ning see on teema, mida hakatakse EL-i tasemel survestama. Ei ole võimalik, et julgeoleku rahastamine on EL-i tasemel alla 1% eelarvest, millest tulenevalt ei ole võimalik EL-i tasemel relvaabi andmisega tegeleda. Julgeolek ei koosne ainult relvadest'' (Ekspert 1)

Küll aga ilmnes intervjuudest, et Eesti siseriiklikul tasandil tehtud algatusi ei ole teadlikult üritatud teistele liikmesriikidele liiga intensiivselt näiteks tuua. Oma siseriiklike algatuste edendamine EL-i välispoliitikas võib tõsta riigi rahvusvahelist mainet, kuid Eesti on siinjuures üritanud jääda suures pildis tagasihoidlikuks ning toetuda partnerite seisukohtadele.

„Kellelegi ei meeldi see klassi oivik, kes teeb kõik ilusti ära ning need kes ei viitsi või ei saa, on pahased.'' (Ekspert 3)

„Eesti on teinud jah algatusi, aga mitte selleks, et sundida kedagi oma eeskuju järgima. Hea näide on piiri sulgemise teema venelastele. Von der Leyeni sõnum oli mobilisatsiooni järel, et me oleksime pidanud Balti riike ja Poolat kuulama. See on

selline asi, et kui sa ise lähed ja ütled kellelegi, et meil oli õigus, siis ei taha seda keegi kuulata. Aga kui keegi teine seda ütleb, siis on hoopis teine asi.'' (Ekspert 3)

„Oluline on ka see, et Eesti ei ole käinud ringi ja öelnud „me ju ütlesime teile” seoses Venemaaga. Pigem on see, et Eesti juurde tullakse seda ise välja tooma, et meie ju kogu aeg rääkisime sellest, mis nüüd on päralt jõudnud. Teised liikmesriigid on tulnud üttelema, et nad oleksid pidanud meid kuulama ja et meil ei olnud mingeid illusioone.'' (Ekspert 1)

„Kõik ütlevad praegu, et meil oli ju õigus ja see annab meile selle positsiooni, see annab meile selleks lisaargumendi ja meid tahetakse kuulata.'' (Ekspert 3)

3.2.4. Võimekuse ja suutlikkuse arendamine

Poliitilised algatused peavad olema toetatud raha ja inimressurssidega ning Eesti peab olema piiratud ressurssidest olenemata suutlik EL-i algatusi kujundada. Intervjuudest ei leidnud kinnitust, nagu oleks Eesti Välisministeerium või alaline esindus Venemaa-Ukraina sõja taustal oma tööd ümber korraldanud, et paremini oma välispoliitilisi huvisid kaitsta. Samas võib oletada, et olukorras, kus sõda Ukrainas muutus nõ horisontaalseks teemaks kõigi välispoliitika valdkondade lõikes, võisid teised riigid või teemad tagaplaanile jääda.

„Eesti esindus EL-i juures ei pidanud ressursse ümber korraldama, sest alates Venemaa täiemahulise sissetungist hakkasid absoluutselt kõik valdkonnad selle teemaga tegelema. Kõikidel töötajatel muutus Ukraina temaatika keskseks.'' (Ekspert 1)

„Kõige raskem aeg oli 2022. aasta kevadel, kui kõik hakkas pihta. Süsteemi mõttes oli kevadel rohkem koordineerimist ja kriisikoosolekud, kuid siis jooksid asjad paika ning see kadus ära.'' (Ekspert 2)

Intervjuudes mainiti küll Välisministeeriumis 2022. aastal toimunud struktuurireformi, kuid seejuures rõhutati, et see ei olnud kuidagi ajendatud Venemaa täiemahulise sissetungist Ukrainasse.

„Välisministeeriumi struktuurireform puudutas ainult peamaja.'' (Ekspert 1)

„Välisministeeriumis viidi käbi struktuurimuudatus, kuid Venemaa-Ukraina sõda ei olnud selle ajend. Töökorralduslikus mõttes on olukord suuresti sama.'' (Ekspert 2)

Väikese riigina ei pruugi Eesti häälel olla nii palju kaalu, kui suurematel riikidel, mistõttu on oluline oma inimeste tugevaid ja nõrku külgi selgelt mõista.

„Eestil on olemas kõik ressursid, et Venemaa-poliitikaga tegeleda. Samuti, me teame oma inimesi, kes oskab kirjutada, kes oskab analüüsida, keda ei tasu läbirääkimistele saata jne. Kõik kes Eesti esinduses töötavad on fanaatikud ja teevad seda tööd kirega.”

(Ekspert 3)

Tundes oma spetsialiste, saab Eesti kindlaks teha, kellel on vajalikud teadmised, sidemed või mõju, et EL-is oma huve kaitsta. Nende piirangute mõistmine võib aidata Eestil teha teadlikke otsuseid selle kohta, milliseid küsimusi tähtsustada ja kuidas neile läheneda. Sellised teadmised võimaldavad Eestil ressursse ja jõupingutusi tõhusalt jaotada.

3.2.5. Koostöö erinevatel tasanditel ja meedia roll

Kuigi intervjuude temaatiline analüüs viidi läbi lähtudes ennekõike neljast teaduskirjanduses kirjeldatud viisist (veenvate argumentide kasutamine, koalitsioonide ehitamine, eeskuju näitamine ja maine ning võimekuse ja suutlikkuse arendamine), ilmnes intervjuudest veel kaks akadeemilises kirjanduses käsitlemata tegurit, mis võivad aidata väikeriiki EL-i välispoliitika kujundamisel: koostöö erinevatel EL-i tasanditel ning meedia ja avalikkuse roll.

Intervjuudest selgus, et nii kahepoolsetes ja regionaalsetes suhetes kui ka EL-i erinevatel tasanditel töötamine on Eesti jaoks hädavajalik oma rahvuslike välispoliitiliste huvide eest seismisel. Eesti ametnikud rõhutasid, et sellisel viisil on võimalik ületada oma väiksusest tulenevad piirangud ja mängida aktiivset rolli EL-i välispoliitika kujundamisel. Ühel häälel rääkimine tugevdab läbirääkimistel Eesti läbirääkimisjõudu. Kui väikeriik esitab ennast ühtse rindena, näitab see selget ja järjekindlat seisukohta, mistõttu on suurematel riikidel või rahvusvahelistel organisatsioonidel raskem Eesti huve ignoreerida. Võib järeldada, et Eesti sihipärane ja ühte joont hoidev tegevus EL-i erinevatel tasanditel on oluline eeldus selleks, et oma riiklike huvide eest EL-is seista.

„Eesti välispoliitika on olnud viimasel ajal igal tasandil niivõrd ühtne ning igal pool räägitakse samu jutupunkte. Kõik ministeeriumid, Riigikogu, President ja Vabariigi Valitsus räägivad samu narratiive. On näha ka väga suurt Eesti ühiskonna konsensust.”

(Ekspert 1)

„Eesti riik jõuab EL-i esindusse kokku. Kogu EL-i poliitika on omavahel seotud erinevatel tasanditel, teistes valdkondades saab midagi küsida ja läbi rääkida, ja siis midagi vastu küsida.” (Ekspert 3)

„Eesti välispoliitiliste eesmärkide ellu viimisel rahvusvahelisel tasandil on väga oluline kõikide tasemete aktiivne töö, see tähendab, et oma seisukohti tuleb seletada nii parlamentide, ministrite, organisatsioonide kui ka rahvusvahelisel tasandil ja igal pool.” (Ekspert 1)

Muu hulgas toodi välja ka parlamendi roll EL-i välispoliitika kujundamisel. Eesti parlamendisaadikud saavad muu hulgas tagada, et valitsuse välispoliitilised seisukohad on kooskõlas elanikkonna enamuse seisukohtadega. Intervjuudest selgus, et parlamendiliikmed võiksid Eesti välispoliitiliste huvide edendamiseks teha rohkem koostööd oma kolleegidega teistes riikides. Veel enam, osaledes rahvusvahelistel parlamendifoorumitel ja luues suhteid teiste parlamendiliikmetega, saaksid parlamendiliikmed muu hulgas seista oma riigi positsioonide eest globaalsel areenil ning aidata luua liite teiste riikidega, kes jagavad Eesti väärtusi ja huve.

„Eesti parlament võttis üsna kiirelt vastu erinevad avaldused, kuid parlamendiliikmete roll võiks olla suurem, et veenda teiste riikide rahvaesindajaid, eriti Benelux riike. Praegu on see hetk ajaloos, kus kõik samameelsed poliitikud peaksid aitama Eesti välispoliitiliste eesmärkide ellu viimisele kaasa.” (Ekspert 1)

Teiseks toodi intervjuudes esile, et meedial on väga oluline panus avaliku arvamuse kujundamisel ja välispoliitiliste otsuste mõjutamisel. Eesti jaoks on meedia oluline vahend oma rahvuslike huvide elluviimisel.

„Kui Kaja Kallas ei käiks õigetes kohtades õigeid asju ütlemas, siis me ei oleks seal, kus me praegu oleks. Nt eriti Saksamaal. Aitab ka muidugi Kaja imago. Teda kuulatakse. Sellega tekitatakse surve kõigile.” (Ekspert 3)

„Kui koridorides kokku ei lepita, siis on meedia surve see, mis loeb. Kandidaatstaatusena oli täpselt nii, et meedia survestas ja lõpuks tunnetasid poliitikud, et surve koduriigist on nii suur ja nad peavad kaasa tulema.” (Ekspert 3)

Eestil võivad puududa EL-i suuremate riikide vahendid ja läbirääkimisjõud, kuid Eesti saab kasutada meediat oma sõnumi võimendamiseks ja nähtavuse suurendamiseks Euroopa areenil. Kasutades tõhusalt erinevaid meediaväljaandeid nagu ajalehed, televisioon ja sotsiaalmeedia, saab Eesti luua narratiivi, mis tõstab esile rahvuslikke huvisid ja seisukohti, muutes need tõenäolisemaks teiste EL-i liikmesriikide ja institutsioonide poolt kuuldavaks ja tõsiseltvõetavaks.

3.3. Järeldused ja ettepanekud

Selles alapeatükis antakse ülevaade uurimistöö peamistest järeldustest ning tehakse ettepanekuid edasisteks uurimusteks.

Uurimistöö kinnitab Eesti välispoliitika arengukavas 2030 (Välisministeerium 2020) välja toodut, et Eesti välispoliitiline ja diplomaatiline tegevus EL-is ning rahvusvahelisel tasandil laiemalt võimaldab kindlustada riigi iseseisvust. Eesti eesmärgiks on jätkuvalt võimalikult tugev EL-i ühine välispoliitika, mis pakub olulist kanalit oma huvide tõhusamaks esindamiseks ja kaitsmiseks rahvusvahelises poliitikas. Eesti püüab suurendada oma rahvuslikku mõju, kasutab EL-i oma rahvuslike huvide mitmekordistajana, proovib edendada oma huve EL-i tasemel ning EL-i vaadeldakse kui vahendit riiklikult määratletud eesmärkide saavutamiseks. Eesti välispoliitiline eesmärk on jätkuvalt mõjutada Venemaad loobuma agressioonist teiste riikide suhtes ning austama riikide suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust. Seda ilmestab asjaolu, et Eesti on EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel oma peamiste välispoliitiliste seisukohtade eest seisemisel, nagu täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine, sõjakurjategude eest vastutusele võtmine ning Venemaa ümber sõnastamine julgeolekuohuna, lähtunud eesmärgist nõrgestada Venemaad ning takistada sõjamasina rahastamist.

Töö teoreetilises osas on välja toodud, et seisukohtade propageerimine seisneb muu hulgas ka päevakorra üle mõjuvõimu saavutamises ja päevakorra kujundamises, püüdes tõsta konkreetset teemat esiplaanile. Selle uurimistöö teemast tulenevalt on väga oluline silmas pidada, et Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse on EL-i liikmesriigid justkui üles äratanud ning pannud neid mõistma olukorra tõsidust ja sellest tulenevat ohtu EL-i piirkondlikule julgeolekule. See tähendab, et Eesti ei ole pidanud oma seisukohtade eest seisemisel Venemaa temaatikat päevakorda tooma, kuna Venemaa agressioon Ukrainas on juba olnud iga EL-i välisasjade nõukogu (välisministrite) istungi päevakorras. See on ka põhjus, miks on väga raske hinnata Eesti otsesest mõju EL-i Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisele alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse, sest liikmesriikide seisukohad on suures määras tõenäoliselt ühtlustunud.

Uurimistöö oluline järeldus on, et Eesti on oma välispoliitiliste seisukohtade eest seisemisel EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-suunalistes aruteludes toetunud eelkõige faktidel

põhinevatele argumentidele. Eesti on kasutanud kõiki võimalikke argumente oma seisukohtade kaitsmisel ning viidanud seejuures julgeolekule, inimõigustele, vabadusele ja liikmesriikide huvidele. Muu hulgas on Eesti argumenteerimisel juhtinud tähelepanu Venemaa sõjakurjategudele. Eesti on oma seisukohtade eest seismisel lähtunud eelkõige rahvusvahelise õiguse normidest ning viidanud oma seisukohtades mitmetele normatiivsetele dokumentidele, pidades oluliseks üldtunnustatud reeglite kehtivust. Veel enam, Eesti on saanud kompenseerida oma struktuurseid puudusi veenvate argumentide koostamisel läbi kontaktide omamise kaudu EL-i institutsioonidega, mis läbi on saadud päevakorras oleva küsimuse kohta täiendavat taustateavet.

Teiseks on Eesti oma välispoliitiliste seisukohtade eest seismisel toetunud oma juhi ja eestvedaja mainele, aga seda olulise tähelepanekuga. Kuigi Eesti on teatud juhtudel teinud siseriiklikke algatusi ning toonud neid paaril korral näiteks eesmärgiga veenda EL-i teatud seisukohti võtma, siis selgus, et Eesti väldib üldjuhul selliste näidete toomist. Eesti ei ole soovinud tuua teistele kahjurõõmsalt etteheiteid ning toetunud pigem oma partnerite seisukohtadele, kes on korduvalt välja toonud, et Eestil on olnud teatud välispoliitilistes küsimustes õigus.

Kolmandaks, Eesti on oma seisukohtade eest seismisel saanud koalitsioonide loomisest olulist kasu ning Eesti peamised partnerid EL-is on jätkuvalt Läti, Leedu ja Poola. Siinjuures on oluline aga korrutada, et Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse on tõenäoliselt muutnud EL-i liikmesriikide seisukohad selle temaatikaga seoses ühtsemaks. See tähendab, et koalitsioonide moodustamine ei ole konkreetse juhtumi juures üldises pildis mänginud suurt rolli. Küll aga on koalitsioonide loomine olnud oluline konkreetsemate teemade ja sanktsioonide sõnastuste kirja panemisel. Näiteks mängis Balti riikide ja Poola ühine rinne väga olulist rolli Ukrainale EL-i kandidaatriigi staatuse andmisel.

Neljandaks, Eesti ei ole pidanud Ukraina vastase sõja taustal oma tööd ümber korraldama, et paremini oma välispoliitilisi huvisid EL-i välisasjade nõukogus kaitsta. Küll aga on Eestile kasuks tulnud oma inimeste ja spetsialistide tundmine oma ressursside ja jõupingutuste jaotamisel. Nende piirangute mõistmine võib aidata Eestil teha teadlikke otsuseid selle kohta, milliseid küsimusi tähtsustada ja kuidas neile läheneda. Välisministeeriumis ja Eesti EL-i alalises esinduses töötavad motiveeritud spetsialistid erinevatest valdkondadest, mis on oluline

eeldus riiklike seisukohtade kaitsmisel nii EL-i välisasjade nõukogu ja ÜVJP töögruppides kui ka EL-is ja rahvusvahelistes suhetes laiemalt.

Uurimistööle seatud ootused pidasid suures osas paika: EL on Eesti jaoks oluline platvorm Venemaa-suunaliste välispoliitiliste huvide kaitsmiseks ning Eesti on välisasjade nõukogus tõstatanud erinevaid teemasid selleks, et kujundada EL-i Venemaa-poliitikat. Eesti on välisasjade nõukogus Venemaa-poliitika kujundamisel kasutanud kõiki akadeemilises kirjanduses kirjeldatud viise oma riiklike huvide kaitseks, välja arvatud arendanud oma võimekust ja suutlikkust ressursside näol.

Uurimistööst joonistub selgelt välja EL-i välispoliitika komplekssus. Nii dokumendianalüüsist kui ka intervjuudest selgub, et EL-i välispoliitika on mitmetahuline, kuna seisukohtade ja näidete toomisel juhtis ÜVJP kujundamise juures tähelepanu ka teemavaldkondadele, mis puudutavad EL-i ÜJKP-d ja sisepoliitika välist mõõdet. Lisaks tõuseb esile ka EL-i välispoliitika mitmetasandilisus ehk analüüsist võib tuletada, et ÜVJP kujundamisest on keeruline rääkida puudutamata teisi riikideüleseid institutsioone nagu Euroopa Ülemkogu ja Komisjon. Asjaolu, et intervjuueeritavad mainisid mitmel korral, kui oluline on Eesti tegevus ühe häälena mitmel tasandil, ainult ilmestab seda olukorda.

Sellest tulenevalt võib järeldada, et väikeriikide jaoks on siseriiklikult erinevatel tasemetel ühel häälel olemine oma välispoliitiliste seisukohtade eest seismisel oluline eeldus. See on kriitilise tähtsusega läbirääkimisjõu ja usaldusväärse suurendamisel, ressursside võimendamisel ning koalitsioonide loomisel. Veel enam, kasutades tõhusalt meediaväljaandeid avaliku arvamuse kujundamiseks ja liitude loomiseks, saavad väikeriigid potentsiaalselt suurendada oma mõjuvõimu ja edendada oma huve Euroopa areenil.

Eesti juhtumil tehtud uuringu põhjal võib järeldada, et väikeriigid suudavad kujundada EL-i välispoliitikat ja seista oma välispoliitiliste huvide eest. Eesti juhtum kinnitab osa olemasolevast väikeriikide mõju EL-i välispoliitikale uurivast kirjandusest, kuna Eesti on oma seisukohtade kaitsmisel saanud kasu eelkõige erinevat sorti veenvatest argumentidest ning konkreetsete Venemaa-suunaliste meetmete välja töötamisel koalitsioonide loomisest. Eesti juhtum näitab ka mõningaid unikaalseid aspekte. Näiteks toob uurimistöö välja, kui ettevaatlikult peaksid väikeriigid suhtuma oma juhi ja eestvedaja maine ära kasutamisesse. Samuti, Eesti edu EL-i Venemaa-poliitika kujundamisel ei põhine üksnes akadeemilises

kirjanduses välja toodud mehhanismidega, vaid väikeriik saab oma huvide eest seismisel kasutada avaliku arvamuse kujundamiseks erinevaid meediaväljaandeid. Veel enam, Eesti juhtumiuuring ilmestab hästi, et EL-i erinevatel tasemetel ühel häälel rääkimine on väikeriigi jaoks välispoliitiliste seisukohtade eest seismisel oluline eeldus.

Eesti juhtumi mõju väikeriikide viiside kohta EL-i välispoliitika kujundamise teoreetilistele käsitlustele on märkimisväärne. Kuigi olemasolev kirjandus pakub kasulikku raamistikku väikeste riikide käitumise mõistmiseks, võib tekkida vajadus selle kohandamiseks, et võtta arvesse iga juhtumi eripära. Eesti juhtum toob esile, kui oluline on uurida laiemat geopoliitilist konteksti, milles väikeriik tegutseb. Eesti juhtum annab väärtusliku panuse väikeriikide välispoliitikat käsitlevasse kirjandusse ning annab olulisi arusaamu väikeste riikide rollist suuremate võimude ja institutsioonide välispoliitika kujundamisel.

Selle uurimistöö teemast tulenevalt peab arvestama uurimuse piirangutega. Esiteks tuleb EL-i ÜVJP kujundamise uurimisel pidada silmas, et tegemist on kompleksse poliitikavaldkonnaga, kaasates erinevaid osalejaid, institutsioone ja poliitikaid. ÜVJP üldised suunised ning otsused strateegiliste huvide ja suundade kohta seab ühehäälselt paika Euroopa Ülemkogu, kuid see uurimistöö keskendub ainult EL-i välisasjade nõukogu läbirääkimisprotsessidele. Teiseks, ei tohi unustada, et Ukraina vastane sõda on kestnud 2014. aastast, kui Venemaa okupeeris Krimmi poolsaare. Nagu eelnevalt mainitud, on Eesti jaoks olnud väljakutse enne Venemaa täiemahulise sissetungi algust Ukrainasse rääkida kaasa Venemaa-poliitika strateegilise nägemuse uuendamisel olukorras, kus liikmesriikide toetus on olnud ebakindel. See uurimistöö keskendub aga Eesti tegevusele alates 2022. aastast ning analüüs Eesti tegevusest tervikuna EL-i Venemaa-suunalise välispoliitika kujundamisel ei ole olnud selle töö fookus. Küll aga annab see uurimistöö hea ülevaate Eesti tegevusest sõjaolukorras. Kolmandaks, väga oluline on silmas pidada, et uurimistöös on kasutatud juhtumiuuringuna valdkonda, mis on Eestile kui väikeriigile välispoliitiline prioriteet ning EL-i Venemaa-suunalise poliitika kujundamine on Eesti jaoks erilise olulisusega. See tähendab, et selle uurimistöö tulemusi ei saa üldistada Eesti tegevusele teistes välispoliitilistes valdkondades, kus huvi poliitika kujundamise vastu ei ole prioriteetne. See uurimistöö annab aga hea ülevaate Eesti näitel väikeriigi võimalustest valdkonnas, mis on talle olulise tähtsusega.

Kõikehõlmavaid järeldusi saab Eesti tegevusest EL-is seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas teha alles peale sõja lõppu. Eesti tegevuse üksikasjalikumaks mõistmiseks Ukraina vastase sõja

seisukohtade kujundamisel oleks tarviklik analüüsida Eesti tegutsemist kõikidel EL-i tasanditel. See tähendab, et uurida võiks Eesti tegevust lisaks EL-i välisasjade nõukogule ja selle töögruppidele ka Euroopa Ülemkogus, Komisjonis ja Parlamendis. Veel enam, Eesti võimalustest parema ülevaate saamiseks EL-i välispoliitika kujundamisel tervikuna oleks tarviklik uurida ka valdkondi, kus huvi poliitika kujundamise vastu ei ole Eesti jaoks prioriteetne. Laiaulatuslike üldistuste ja järelduste tegemiseks mõistmaks kõikide EL-i väikeriikide parimaid võimalusi mõjutada EL-i (välis)poliitikat tuleks kindlasti uurida mitut juhtumit. Kuna olemasolev kirjandus on alates 2004. aastast EL-iga liitunud väikeste liikmesriikide kohta piiritletud, siis kindlasti võiks uurida just „uusi” väikeseid liikmesriike.

Eesti on EL-i üks väiksemaid liikmesriike ja jagab piiri Venemaaga, kes on olnud ajalooliselt sõjaliselt agressiivne oma naaberriikide suhtes. Seetõttu on Eestil suur huvi säilitada piirkondlik stabiilsus ja julgeolek, eriti Venemaa täiemahulise sissetungi tingimustes. Ukraina sõda on olnud suureks pingeallikaks Venemaa ja Lääne vahel ning Eesti on olnud häälekas Ukraina territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse toetaja. Ukraina vastane sõda on andnud kindlasti hea näite uurimaks Eesti tegevust EL-is ja kui palju Eesti suudab väikese riigina oma julgeolekuhuvide eest seista. Vastupidiselt, Eesti tegevuse uurimine Ukraina sõja kontekstis võib tuua valgust ka EL-i ÜVJP tulemuslikkusele regionaalsete konfliktide lahendamisel ja väiksemate liikmesriikide huvide kaitsmisel. Veel enam, see uurimistöö panustab Eesti tegevuse ülevaate näitel EL-i väikese liikmesriigi laiemasse välispoliitilisse ja kaitsealasesse debatti. Kõige olulisem järeldus, mida sellest tööst kaasa võtta, on kinnitus, et Eesti on poliitiliselt olulise teema juures võimeline oma seisukohtade eest aktiivselt EL-is seisma.

KOKKUVÕTE

Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse on esitanud väljakutse EL-i välispoliitika kujundamisele, milles mängivad olulist rolli liikmesriigid. On jäänud mulje, et suured liikmesriigid avaldavad palju rohkem EL-i välispoliitikale mõju, kui tegelikult on väikeriikide käsutuses mitmeid mehhanisme, et oma välispoliitilisi prioriteete EL-is seista. Selle uurimistöö eesmärk oli näidata Eesti juhtumi näitel, mil viisil saab väikeriik kujundada EL-i välispoliitikat ja seeläbi seista oma välispoliitiliste huvide eest. Konkreetsemalt uuriti, milliste võtete abil on Eesti seisnud oma välispoliitiliste huvide eest EL-i välisasjade nõukogus ÜVJP Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022.

Sellest tulenevalt tõstatas töö kaks uurimisküsimust: millised olid Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse ja milliste võtete abil on Eesti püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL-i ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse. Töö peamised ootused olid, et EL on Eesti jaoks oluline platvorm Venemaa-suunaliste välispoliitiliste huvide kaitsmiseks, Eesti on välisasjade nõukogus tõstatanud hulga erinevaid teemasid selleks, et kujundada EL-i Venemaa-suunalist välispoliitikat ning Eesti on kasutanud kõiki akadeemilises kirjanduses kirjeldatud viise oma riiklike huvide kaitseks.

Magistritöö teoreetiline lähtekoht andis ülevaate väikeriikide rollist EL-i välispoliitika kujundamisel. Esmalt toodi välja EL-i välispoliitika olemus ja tutvustati euroopastumise integratsiooniteooria valdkonda, täpsemalt poliitikate üleslaadimise koolkonna lähenemisi EL-i välispoliitika mõjutamisel. Seejärel anti ülevaade väikeriikide võimalikest mehhanismidest EL-i välispoliitika kujundamisel. Lõpuks toodi välja Eesti roll EL-i välispoliitikas.

Uurimistöö kasutas kvalitatiivset uurimismeetodit üksikjuhtumi näitel ehk Eesti osalemist EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-suunalise poliitika kujundamisel. Uurimistöö andmetena kasutati kahte sorti avalikke dokumente ning ekspertintervjuudest saadud infot. Seejärel viidi läbi sisu- ja dokumendianalüüs. Sisuanalüüsi eesmärk oli teha selgeks, millised on olnud Eesti peamised seisukohad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas, võrrelda, millisel määral

kajastusid need seisukohad EL-i välisasjade nõukogu otsustes ning milliste vahendite abil on Eesti neid seisukohti kaitsnud EL-i välisasjade nõukogu ÜVJP Venemaa-poliitika kujundamisel. Eelkõige lähtuti teoreetilises kirjanduses väljatoodud mehhanismidest.

Magistritöö sai vastused esitatud uurimisküsimustele. Esiteks, Eesti peamised seisukohad EL-i välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulise sissetungist Ukrainasse olid järgmised: täiendavate sanktsioonide ja vastumeetmete kehtestamine Venemaale, Venemaa sõjakurjategude eest vastutusele võtmine, EL-i ja Venemaa suhete ümber kujundamine ning Ukraina igakülgne toetamine ja EL-i liitumisperspektiivi andmine.

Teiseks, Eesti on püüdnud saavutada oma välispoliitiliste seisukohtade kajastamist EL-i ÜVJP Venemaa-suunalistes seisukohavõttudes kasutades kõiki akadeemilises kirjanduses kirjeldatud viise oma riiklike huvide kaitseks, välja arvatud arendanud oma võimekust ja suutlikkust ressursside näol. Eesti on oma seisukohtade kaitsmisel toetunud eelkõige erinevat sorti veenvatele argumentidele ning loonud konkreetsete Venemaa-suunaliste meetmete välja töötamisel koalitsioone. Eesti oma välispoliitiliste seisukohtade eest seismisel kasutanud ka oma juhi ja eestvedaja mainet, kuid toetunud pigem oma partnerite seisukohtadele selles aspektis, kes on öelnud, et Eestil on olnud selles valdkonnas õigus.

Eesti juhtum kinnitab osa olemasolevast väikeriikide mõju EL-i välispoliitikale uurivast kirjandusest, kuna Eesti on saanud kasu veenvatest argumentidest ning konkreetsete Venemaa-suunaliste meetmete välja töötamisel koalitsioonide loomisest. Eesti juhtum näitab mõningaid unikaalseid aspekte ning toob välja, kui ettevaatlikult peaksid väikeriigid suhtuma oma juhi ja eestvedaja maine ära kasutamisesse. Samuti, Eesti edu EL-i Venemaa-poliitika kujundamisel ei põhine üksnes akadeemilises kirjanduses välja toodud mehhanismidega, vaid väikeriik saab oma huvide eest seismisel kasutada avaliku arvamuse kujundamiseks erinevaid meediaväljaandeid. Veel enam, Eesti juhtum ilmestab hästi, et EL-i erinevatel tasemetel ühel häälel rääkimine on väikeriigi jaoks välispoliitiliste seisukohtade eest seismisel oluline eeldus.

Eesti toetab jätkuvalt tugevat EL-i välispoliitikat, püüdnud läbi EL-i suurendada oma rahvuslikku mõju ning EL-i vaadeldakse kui vahendit riiklikult määratletud eesmärkide saavutamiseks, seda just Venemaa-poliitika kujundamisel. Uurimistöös tuli selgelt esile EL-i välispoliitika kompleksus- EL-i välispoliitika on mitmetahuline ja mitmetasandiline. Eesti

tegevuse kõikehaaravamaks mõistmiseks Ukraina vastase sõja seisukohtade kujundamisel oleks tarviklik analüüsida Eesti tegutsemist kõikidel EL-i tasanditel. See uurimistöö annab hea ülevaate Eesti tegevusest sõjaolukorras EL-i Venemaa-poliitika kujundamisel ning kinnitab, et Eesti on võimeline poliitiliselt olulise teema juures oma seisukohtade eest aktiivselt seisma, kuid kõikehõlmavaid järeldusi saab teha alles peale sõja lõppu. Uurimistöö kasutas näitena üksikjuhtumi uuringut Eesti tegevuse näol, võimaldades minna analüüsiga süvitsi ning võtta arvesse laiemat EL-i välispoliitika kujundamise dimensiooni. Samuti on see uurimistöö kasulik väikeriigi välispoliitika kontekstualiseerimiseks laiemas EL-i raamistikus selleks, et mõista, kuidas haakub Eesti välispoliitika EL-i laiemal välispoliitika päevakorraga. Laiaulatuslike üldistuste tegemiseks väikeriikide efektiivseimate võimaluste hindamisel EL-i (välis)poliitika mõjutamisel oleks vajalik analüüsida mitut juhtumit erinevate („uute”) väikeriikide näitel.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Primaarsed allikad

Euroopa Ülemkogu ja Euroopa Liidu Nõukogu kodulehekülj.
<https://www.consilium.europa.eu/et/> 13.04.2023

Riigikogu dokumendiregister. Kättesaadav:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister> 13.04.2023

2. Sekundaarsed allikad

Alecu De Flers, N. A., Müller, P. (2012). Dimensions and mechanisms of the Europeanization of member state foreign policy: State of the art and new research avenues. *Journal of European integration*, 34(1), 19-35.

Bellier, I. (2000). A Europeanized elite? An anthropology of European Commission officials. In *Europeanization* (pp. 135-156). Brill.

Björkdahl, A. (2002a). *From Idea to Norm – Promoting Conflict Prevention*, Lund: Lund University Press.

Björkdahl, A. (2002b). Comparing conflict prevention mainstreaming in multilateral organizations – what lessons can be learned for the EU?. In L. van der Goor and M. Huber (eds), *Mainstreaming Conflict Prevention. Concept and Practice*, Conflict Prevention Network, Yearbook 2000/2001, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, pp. 105– 26.

Björkdal, A. (2008). Norm advocacy: a small state strategy to influence the EU. *Journal of European Public Policy*, 15 (1), lk 135-154

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9, 27-40.

Bretherton, C., Vogler, J. (2005). *The European Union as a Global Actor*, London: Routledge.

- Börzel, T.A. (1999). Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 39, No. 4, pp. 573–96.
- Börzel, T.A. (2002). Pace-setting, foot-dragging and fence-sitting: member states responses to Europeanization. *Journal of Common Market Studies* 40(2): 193– 214.
- Börzel, T.A. (2005). Europeanization: how the European Union interacts with its member states. In Bulmer S., and Lequesne, C. (eds.) *The Member States of the European Union*. New York: Oxford University press: 45-69
- Börzel, T.A., Risse, T. (2003). Conceptualizing the Domestic Impact of Europe, in Kevin Featherstone, and Claudio M. Radaelli (eds), *The Politics of Europeanization* (Oxford, 2003; online edn, Oxford Academic, 1 Nov. 2003), <https://doi.org/10.1093/0199252092.003.0003>
- Bulmer, S., Burch, M. (2001). The “Europeanization” of Central Government. In Schneider, G. and Aspinwall, M. (eds), pp. 73–96.
- Buananno, L., Nugent N. (2013). Foreign and External Security Policy. *Policies and Policy Processes of the European Union*. Palgrave MacMillan, 273-295.
- Bulmer, S. J., Radaelli, C. M. (2004). The Europeanisation of national policy? (No. p0042). Queens University Belfast.
- Bulmer. S., Radaelli C. M. (2013). The Europeanization of Member State Policy. *The Member States of the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 357-83
- Bulmer, S., Lequesne C. (2013). *The member states of the European Union*. 2nd edition. Oxford University Press, USA.
- Checkel, J.T. (2005). International Institutions and Socialisation in Europe: Introduction and Framework, *International Organization*, 59(4), pp. 801-826.

- Cole, A., Drake, H. (2000). The Europeanization of the French polity: continuity, change and adaptation. *Journal of European Public Policy*, 7(1), 26-43.
- De Baere, G. (2008). The Community Method. *Constitutional Principles of EU External Relations*. Oxford Scholarship Online. Oxford University Press. pp. 73–98. doi:10.1093/acprof:oso/9780199546688.003.0004. ISBN 9780191719998.
- De Tervarent, P. D. S., Wessels, W., Regelsberger, E. (Eds.). (1997). *Foreign Policy of the European Union: from EPC to CFSP and Beyond*. Lynne Rienner.
- Deutsche Welle (2020). Cyprus blocks EU sanctions against Belarus. Kättesaadav: <https://www.dw.com/en/cyprus-blocks-eu-sanctions-against-belarus/a-55001174>
15.01.2023
- Ehin, P., (2013). 'Estonia: Excelling at Self-Exertion', in Simon Bulmer and Christian Lequesne (eds.) *The Member States of the European Union*, Oxford: Oxford University Press, pp. 213–235.
- Ehin, P., Aasa B., Vilson M., Aavik A.L. (2022). Kvalifitseeritud häälteenamus Euroopa Liidu välis- ja julgeolekupoliitikas: poolt- ja vastuargumendid. *Tartu Ülikool, Johan Skytte poliitikauuringute instituut*
- ERR (2022). EU Commission president: We should have listened to Baltics about Russia. Kättesaadav: <https://news.err.ee/1608715891/eu-commission-president-we-should-have-listened-to-baltics-about-russia> 26.01.2023
- European Council on Foreign Relations (2020). EU Coalition Explorer. Kättesaadav: <https://ecfr.eu/special/eucoalitionexplorer/> 8.12.2022
- Euroopa Komisjon. Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika. Kättesaadav: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/foreign-and-security-policy_et 1.12.2022

Euroopa Liidu Lepingu Konsolideeritud Versioon 26.10.2012 C 326, konsolideeritud tekst:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012M%2FTXT>

Euroopa Liidu Nõukogu. (2023). Välisasjade nõukogu. Kättesaadav:
<https://www.consilium.europa.eu/et/council-eu/configurations/fac/> 21.03.2023

Gegout, C. (2002). 'The Quint: Acknowledging the Existence of a Big Four –US Directoire at the Heart of the European Union's Foreign Policy Decision-Making Process', *Journal of Common Market Studies*, 40:2, 331– 344

Hanf, K., Soetendorp, B. (1998). Adapting to European Integration: Small States and the European Union (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315842431>

Héritier, A. (1996). The Accommodation of Diversity in European Policy-making and its Outcomes: Regulatory Policy as a Patchwork. *Journal of European Public Policy*, Vol. 3, No. 2, pp. 149–76.

Hill, C. (2004). 'Renationalizing or regrouping? EU foreign policy since 11 September 2001', *Journal of Common Market Studies* 42(1): 143–63.

Jakobsen, P. (2009). Small state, big influence. *Journal of Common Market Studies* 47(1): 81–102.

Keck, M., Sikkink, K. (1998). *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*, Ithaca, NY: Cornell University Press.

Keohane, RO. (1969). 'Lilliputians' Dilemma: Small States in International Politics', *International Organization*, 23:2, 291– 310

Keukeleire S., Delreux T. (2014). *The Foreign Policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, 2014 (2nd edition)

Knudsen, OF. (1996). Introduction', in W Bauwens, A Clesse and OF Knudsen. *Small States and the Security Challenge in the New Europe* (London: Brassey's), xv –xxiii

- Kronsell, A. (2002). Can Small States Influence EU Norms? Insights from Sweden's Participation in the Field of Environmental Politics. *Scandinavian Studies*, Vol. 74, No. 3, pp. 287–304.
- Ladrech, R. (1994). Europeanization of domestic politics and institutions: The case of France. *J. Common Mkt. Stud.*, 32, 69.
- Laffan, B., & Stubb, A. (2003). Member states. *The European Union: How Does it Work*, 69-87.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: M.-L. Laherand
- Lamoreaux, J. W., Galbreath, D. J. (2008). The Baltic States as "Small States": Negotiating the "East" by Engaging the "West", *Journal of Baltic studies* 39/1: 1-14
- Larsen, H. (2005). Analysing the Foreign Policy of Small States in the EU. The Case of Denmark, Houndsmill.
- Lewis, J. (1998). 'Is the "hard bargaining" image of the Council misleading? The Committee of Permanent Representatives and the Local Elections Directive', *Journal of Common Market Studies* 36(4): 479–504.
- Løvold, A. (2004). 'Sma°statsproblematikken i internasjonal politikk', *Internasjonal Politikk*, 62:1, 7 – 31
- Magnette, P., Nicolaïdis, K. (2005). Coping with the Lilliput syndrome: large vs. small Member States in the European Convention. *Eur. Pub. L.*, 11, 85.
- Major, C., K. Pomorska (2005). 'Europeanization: Fashion or Framework?' *Fornet CFSP Forum*, 3(5).
- Manners, I. (2002). Normative power Europe: a contradiction in terms?, *Journal of Common Market Studies* 40(2): 235 –58.

- Manners, I. (2006). Normative power Europe reconsidered: beyond the crossroads, *Journal of European Public Policy* 13(2): 182– 199.
- Menon, A. (2009). Empowering Paradise? The ESDP at Ten, *International Affairs*, 85(2), pp. 227-246.
- Miskimmon, A. & Paterson, W.E. (2003). Foreign and Security Policy: On the Cusp between Transformation and Accommodation, in: K. Dyson & K.H. Goetz (eds.) *Germany, Europe and the Politics of Constraint*, pp. 325-345 (Oxford: Oxford University Press).
- Moga, TL. (2009). The Contribution of the Neofunctionalist and Intergovernmentalist Theories to the Evolution of the European Integration Process. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*.
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and power in the European-community — a liberal intergovernmentalist approach. *Journal of Common Market Studies* 31(4): 473–524.
- Mouritzen, H., Wivel, A (2005). *The Geopolitics of Euro-Atlantic Integration* (London: Routledge)
- Müller, P. (2013). The Europeanization of France's foreign policy towards the Middle East conflict – from leadership to EU-accommodation, *European Security*, 22:1, 113-128, DOI: 10.1080/09662839.2012.698266
- Neumann, IB., Gstöhl, S. (2004). *Lilliputians in Gulliver's World: Small States in International Relations*. Reykjavik: Centre for Small State Studies, University of Iceland.
- Nováky, N. (2021). Qualified Majority Voting in EU Foreign Policy: Make it So., Wilfried Martens Centre for European Studies, 1-26.
- Nugent, N. (2006). Cyprus and the European Union: the significance of its smallness, both as an applicant and a member. *European Integration* 28(1): 51– 71.

- Nugent, N. (2010). *The government and Politics of the European Union*. 7th edition. Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-24117-6
- Olsen, JP. (2002). The Many Faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 40, (5), 921-952
- Orbie, J. (2008). *Europe's Global Role*, Aldershot: Ashgate.
- Panke, D. (2010). Small states in the European Union: structural disadvantages in EU policy-making and counter-strategies, *Journal of European Public Policy*, 17:6, 799-817, DOI: 10.1080/13501763.2010.486980
- Pomorska, K. (2007). The Impact of Enlargement: Europeanization of Polish Foreign Policy Tracking Adaptation and Change in the Polish Ministry of Foreign Affairs. *The Hague Journal of Diplomacy*, 2(1): 25–51
- Raik K., Janning J., Kuusik P., Oidekivi R., Stoicescu K. (2019). Eesti välispoliitika mõju ja kuvand Euroopa Liidus: mõjude eelhindamine. Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus/ Eesti Välispoliitika Instituut koostöös Euroopa Välissuhete Nõukoguga. Tallinn
- Regelsberger, E. de Schoutheete de Tervarent, P., Wessels, W. eds.(1997). *Foreign Policy of the European Union: From EPC to CFSP and beyond*.
- Rieker, P. (2006). *Europeanization of national security identity: The EU and the changing security identities of the Nordic states*. Routledge.
- Romsloe, B. (2004). *EU's External Policy: Are Lilliputians Impotent or Potent? The Case of Crisis Management in the Amsterdam Treaty*. Arena Working Paper, 04/22.
- Romsloe, B. (2005). *Finland and the Case of a Northern Dimension for the EU: Inclusion by Bargaining or Arguing?*. Arena Working Paper, 05/31.

- Schimmelfennig, F. (2001). The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action, and the Eastern Enlargement of the European Union, *International Organization*, 55(1), pp. 47-80.
- Schimmelfennig, F. & Thomas, D.C. (2009). Normative Institutionalism and EU Foreign Policy in Comparative Perspective, *International Politics*, 46(4), pp. 491-504.
- Sjursen, H. (2003). Understanding the common foreign and security policy. Understanding the European Union's external relations, 29, 34.
- Sikkink, K. (1991). *Ideas and Institutions: Developmentalism in Brazil and Argentina*. Ithaca, NY: Cornell University Press
- Smith K., (2003). The eEvolution and Application of EU Membership Conditionality' in M. Cremona (ed.), *The Enlargement of the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 105-40
- Smith, ME. (2004a). *Europe's foreign and security policy: the institutionalization of cooperation*. Cambridge University Press.
- Smith, M.E. (2004b). Institutionalisation, Policy Adaptation and European Foreign Policy Cooperation, *European Journal of International Relations*, 10(1), pp. 95-136.
- Tallberg, J. (2004). The power of the Presidency: brokerage, efficiency and distribution in EU negotiations. *Journal of Common Market Studies* 42(5): 999 –1022.
- Thorhallsson, B., Wivel, A. (2006). Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know? *Cambridge Review of International Affairs*. 19:4, 651-668, DOI: 10.1080/09557570601003502
- Tonra, B. (2001). *The Europeanisation of National Foreign Policy: Dutch, Danish and Irish Foreign Policies in CFSP* (Aldershot: Ashgate).

- Tovias, A. (2020). Spontaneous vs. legal approximation: The Europeanization of Israel. *European Journal of Law Reform*, 2007, vol. 9, no. 3, pp. 485-500
- Tsardanidis, C., S. Stavridis (2005). 'The Europeanization of Greek Foreign Policy: A Critical Appraisal', *European Integration*, 27(2) 217-239.
- Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security strategies of small states in a changing world. *Journal on Baltic Security*, 3, 7-15.
- Vilson, M. (2015). The foreign policy of the Baltic states and the Ukrainian crisis: A case of Europeanization?. *New Perspectives*, 23(2), 49-76.
- Välisministeerium (2022). Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika. Kättesaadav: <https://www.vm.ee/rahvusvaheline-suhtlus-uleilmne-estlus/estli-euroopa-liidus/euroopa-liidu-uhine-valis-ja> 1.12.2022
- Wallace, H. (2005). Power and Influence: Assessing Member States' Roles in EU Governance and Negotiation. In Bulmer, S. and Lequesne, C. (eds) *Member States and the European Union* (Oxford: Oxford University Press), pp. 25–44.
- Weiss, T., Edwards, G. (2021). *Small States and Security in Europe: Between National and International Policymaking*. Routledge.
- Wendt, A. (1987). The Agent-Structure Problem in International Relations Theory, *International Organization*, 41(3), pp. 335-370.
- Wivel, A. (2005). 'The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor'. *JCMS*, Vol. 43, No. 2, pp. 393–412.
- Wong, R. (2007). 'Foreign Policy', in P. Graziano and M. Vink, eds, *Europeanization: New Research Agendas*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp.321-334.

Wong, R. (2011). The Europeanization of Foreign Policy. In Hill, C. and Smith M. (eds.) *International Relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press. 149-70

Wong, R., Hill, C. (2011). National and European Foreign Policies. Towards Europeanization.

Wong, R. (2017). The Role of the Member States: The Europeanization of Foreign Policy?, in C. Hill, M. Smith, and S. Vanhoonacker (eds.) (2017): *International Relations and the European Union* (3rd edition), 143–164

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool.

LISAD

Lisa 1. Intervjuuküsimused

1. Palun kirjeldage oma rolli Eesti välispoliitiliste seisukohtade kujundamises ja/või esindamises Eesti/ Euroopa Liidu tasandil? Kas see kehtib ka Venemaa-Ukraina sõja küsimuses?
2. Kui vajalik on Eesti jaoks tugev Euroopa Liidu välispoliitika Venemaa-suunaliste välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel?
3. Millised on olnud Ukraina-vastase sõja esimesel aastal Eesti peamised seisukohad seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas, mida Eesti on Euroopa Liidu tasandil rõhutanud?
4. Millised on peamised argumendid, mida Eesti on kasutanud Euroopa Liidu välisasjade nõukogu Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel, et veenda teisi liikmesriike? (Nt inimõigused, vabadus, julgeolek, liikmesriikide huvid vms)
5. Kes on olnud Euroopa Liidu välisasjade nõukogus Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel Eesti olulisemad partnerid ning mis on aidanud Eestil paremini oma välispoliitiliste huvide eest seista (nt ühisrinnete loomine samameelsete liikmesriikidega, läbirääkimised/ kauplemine, Eesti Venemaa-tundmise kompetentsid)?
6. Kas Eesti on teinud Venemaa-Ukraina sõja kontekstis riiklikul tasandil omal algatusel otsuseid ja püüdnud seeläbi veenda teisi liikmesriike või Euroopa Liitu oma eeskju järgima? (Võimalusel tooge näiteid)
7. Kas ja kuidas on välisministeerium ja/ või alaline esindus pidanud Venemaa-Ukraina sõja taustal oma tööd ümber korraldama, et paremini oma välispoliitilisi huvisid kaitsta (sh Euroopa Liidus)?
8. Lõpetuseks, kas on veel midagi, mida sooviksite lisada, mida me pole selles intervjuus käsitlenud?

Lisa 2. Informeerimise leht

Olen Tartu Ülikooli Euroopa õpingute magistriõppe üliõpilane Grete Vahter ning palun teie osalemist minu magistritööga seotud uuringus.

Töö teema: Väikeriigi viisid mõjutada Euroopa Liidu välispoliitikat: Eesti tegevus Ukraina-vastase sõja seisukohtade kujundamisel.

Juhendaja: Maili Vilson, TÜ Johan Skytte poliitikauuringute instituudi doktorant ja asejuhataja õppetöö alal, maili.vilson@ut.ee

Informatsioon uuritavale: Uurimistöö eesmärgiks on selgitada välja, milliste võtete abil on Eesti seisnud oma välispoliitiliste huvide eest Euroopa Liidu välisasjade nõukogu ühise välis- ja julgeolekupoliitika Venemaa-suunaliste seisukohtade kujundamisel alates Venemaa täiemahulisest sissetungist Ukrainasse.

Andmete kogumist teostatakse intervjuu abil, mis kestab 30-60 minutit. Intervjuus osalemine on vabatahtlik, samuti võite igal hetkel intervjuu katkestada ja nõuda oma intervjuu andmete kustutamist. Kõik intervjuud lindistatakse võimalusel ja kirjutatakse hiljem lindilt sõnasõnalt maha. Siis järgneb sisuline analüüs erinevates teemavaldkondades. Uurimistöö andmeid kasutatakse anonüümsetena ning intervjuueeritavate isikuandmeid ei avaldata ei töös ega ka eraviisiliselt. Uurimuse tulemustest informeeritakse töö valmides.

Uuringuga seotud küsimuste korral palun pöörduda uuringu teostaja poole:

Grete Vahter

Lisa 3. Intervjueeritava nõusoleku vorm

Mind,, on informeeritud ülalmainitud uuringust ja ma olen teadlik läbiviidava uurimistöö eesmärgist ja uuringu metoodikast. Kinnitan oma nõusolekut selles osalemiseks ja oma isikuandmete töötlemiseks allkirjaga.

Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste kohta annab mulle täiendavat informatsiooni Grete Vahter.

Uuritava allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta

Uuritavale informatsiooni andnud isiku nimi

Uuritavale informatsiooni andnud isiku allkiri

Kuupäev, kuu, aasta

LIHTLITSENTS

Mina, Grete Vahter, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose pealkirjaga „Väikeriigi viisid mõjutada Euroopa Liidu välispoliitikat: Eesti tegevus Ukraina-vastase sõja seisukohtade kujundamisel”, mille juhendaja on Maili Vilson:

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.